

PRITARTA
Joniškio rajono savivaldybės
administracijos direktoriaus
2022 m. gegužės 13 d. įsakymu Nr. A-480

JONIŠKIO VAIKŲ DARŽELIS "VYTURĖLIS"



Ikimokyklinio ugdymo programa

Vaikystės Sodas

JONIŠKIS
2022

TURINYS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS	3
Duomenys apie įstaigą	3
Ugdytiniai ir jų poreikiai	3
Pedagogų ir kitų specialistų pagalba.....	3
Įstaigos savitumas	4
Tėvų ir vietos bendruomenės poreikiai	4
Regiono bendruomenės socialiniai ir kultūriniai ypatumai.....	5
II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI	5
III. UGDYMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI	6
IV. UGDYMO (SI) TURINYS	6
Kasdienio gyvenimo įgūdžiai	6
Fizinis aktyvumas	9
Emocijų suvokimas ir raiška	12
Savireguliacija ir savikontrolė	14
Savivoka ir savigarba	16
Santykiai su suaugusiais	18
Santykiai su bendraamžiais	20
Sakytinė kalba.....	23
Rašytinė kalba.....	28
Aplinkos pažinimas.....	32
Skaiciavimas ir matavimas	36
Meninė raiška	39
Estetinis suvokimas.....	49
Iniciatyvumas ir atkaklumas	51
Tyrinėjimas.....	53
Problemų sprendimas	56
Kūrybiškumas	58
Mokėjimas mokytis.....	60
V. VAIKŲ UGDYMO (SI) METODAI	62
Ugdymo (si) metodai	62
Ugdymo (si) technologijos	62
VI. UGDYMO (SI) PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS	63
Vaiko pasiekimų vertinimas	63
Vaiko pasiekimų vertinimo procesas	64
Vaiko pasiekimų pokyčių fiksavimas	64
VII. NAUDOTA LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	65

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

DUOMENYS APIE ĮSTAIGĄ

Švietimo įstaigos pavadinimas – Joniškio vaikų darželis „Vyturėlis“.

Teisinė forma – Joniškio savivaldybės biudžetinė įstaiga.

Grupė – ikimokyklinio ugdymo mokykla (neformaliojo švietimo mokykla).

Paskirtis – ikimokykliniam ir priešmokykliniam vaikų ugdymui skirta mokykla.

Ugdymo formos – dieninė, nuotolinė (karantino ar ekstremalios situacijos metu).

Veiklos pradžia – 1984 metai.

Mokomoji kalba – lietuvių.

Įstaigos kodas – 190550347.

Adresas – Melioratorių a. 14, LT- 84173, Joniškis.

Telefonai – (8 426) 51831, 861259963.

El. paštas – v.d.vyturelis@gmail.com

Interneto svetainės adresas – www.vyturelisjoniskis.lt

UGDYTINIAI IR JŲ POREIKIAI

Kiekvienas ikimokyklinio amžiaus vaikas – bręstanti asmenybė, turinti savo individualius ir socialinius poreikius. Jis nori būti mylimas, gerbiamas, suprastas, savarankiškas. Tuo pačiu jis nori bendrauti ir bendradarbiauti su vaikais ir suaugusiais, nori pažinti aplinkinį pasaulį, rasti savo vietą jame. Vaikai labai skirtingi: nevienodai auga ir bręsta, skirtingai jaučia, pažįsta, išreiškia, jų gyvenimo ritmas individualus, skirtinga asmeninė patirtis. Programos turinys orientuotas į poreikių patenkinimą: eksperimentuoti, patirti, atrasti, aktyviai reikštis įvairiomis meninės raiškos priemonėmis, būti saugiam, pastebėtam, pripažintam.

Vaikai, turintys specialiųjų poreikių, integruojami į bendro ugdymo grupes. Įstaigoje teikiamos specialiojo pedagogo, psichologo paslaugos. Vaikams, turintiems kalbos ir komunikacijos sutrikimų, teikiama logopedo pagalba.

Siekiant sudaryti sąlygas įvairiapusiam vaikų lavinimui darželyje vaikai papildomai gali lankyti neformaliojo ugdymo būrelius: šokių, gimnastikos, anglų kalbos, krepšinio.

Neformaliojo ugdymo užsiėmimai organizuojami ugdytinių ir jų tėvų pageidavimu, jie yra dalinai mokami.

PEDAGOGŲ IR KITŲ SPECIALISTŲ PAGALBA

Vaikų darželyje dirba kvalifikuoti pedagogai: ikimokyklinio ugdymo mokytojai, priešmokyklinio ugdymo mokytojai, muzikos mokytojas.

Įstaigos specialiųjų poreikių vaikų ugdymo klausimus sprendžia vaiko gerovės komisija, pagalbos mokiniui specialistai: logopedai, specialusis pedagogas, psichologas. Ugdytiniai, turintys žymesnius kalbos sutrikimus konsultuojami ir vertinami Joniškio PPT.

Pedagogai rengia metodinius renginius, kuriuose dalijasi gerąja darbo patirtimi, nuolat kelia kvalifikaciją seminaruose, mokymuose, kursuose. Dauguma pedagogų turi aukštąjį išsilavinimą, yra įgiję kvalifikacines kategorijas: 10 – vyresniojo mokytojo, 6 – metodininko, 1 – eksperto. Direktorei ir direktorės pavaduotojai ugdymui suteikta II švietimo įstaigų vadovų kvalifikacinė kategorija.

ĮSTAIGOS SAVITUMAS

Ugdymo procesas yra orientuotas į sveikatos vertybes, kurios augant vaikui plečiasi, tampa įpročiu, o vėliau ir socialine norma. Puoselėdami sveikos gyvensenos idėjas pastebėjome, kad nuo sveikatos ugdymo neatsiejamas ir ekologinių pradmenų formavimas. Taip pat didelis dėmesys skiriamas vaikų socialiniam emociniam saugumui, ruošimui savarankiškam gyvenimui laisvoje, nuolat besikeičiančioje visuomenėje.

Sveikatos stiprinimo ir ekologinio ugdymo veiklos plėtojimui svarbi socialinė partnerystė. Bendradarbiavimas ir aktyvus ryšių palaikymas su išorės socialiniais partneriais skatina pedagogų tobulėjimą, švietėjišką pagalbą tėvams, teikiamų paslaugų kokybę ir įvairovę. Sociokultūriniai ryšiai sudaro galimybę įstaigos bendruomenei tapti nuolat besimokančia, atvira organizacija. Tradiciniai renginiai ir šventės telkia bendruomenę, skatina darnų pedagogų, ugdytinių bei tėvų bendravimą ir bendradarbiavimą.

Siekiame sukurti saugią ir funkcionalią ugdymo (si) aplinką lauke, kuri skatintų vaiko aktyvumą, kūrybiškumą, norą ieškoti, kurti, atrasti, tyrinėti ir eksperimentuoti. Svarbu, kad aplinka būtų nuolat kintanti, atsinaujinanti ir prisitaikanti, kurioje vaikai galėtų įgyvendinti savo sumanymus. Tai padėtų ugdyti vaikų pažintinius, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius, atlieptų skirtingų vaikų poreikius ir gebėjimus.

TĖVŲ IR VIETOS BENDRUOMENĖS POREIKIAI

Ugdytinių tėvai supažindinami su organizuojama veikla grupėje, veiklos rezultatais: vaikų darbų parodėlės, teatralizuoti, sporto renginiai, atvirų durų dienos ir kt. Tėvų apklausa rodo, kad jie pageidauja visapusiško vaikų ugdymo (si), kai yra ugdomos visos vaiko ugdymo (si) sritys – socialinė, pažintinė, komunikavimo, sveikatos saugojimo ir meninė – būtinos tolesnei sėkmingai vaiko veiklai priešmokyklinėje grupėje. Tenkinant tėvų lūkesčius ir atsižvelgiant į regiono savitumą į ugdymo turinį integruojama sveikatos stiprinimo ir ekologinio ugdymo kryptis. Tėvai palaiko pedagogų idėjas, aktyviai dalyvauja grupių trumpalaikiuose ir ilgalaikiuose projektuose, skirtuose sveikatos stiprinimui, gamtos saugojimui, bendruose darželio renginiuose, akcijose, parodose.

Įstaiga dalyvauja respublikinėje ikimokyklinių įstaigų pedagogų asociacijoje „Sveikatos želmenėliai“, Eko mokyklų tinklo veikloje, ekologinio ir aplinkosauginio švietimo projektuose, akcijose. Vykdomas Lietuvos futbolo federacijos masinio vaikų futbolo vystymo programos „Sugrąžinkime vaikus į stadionus“ projektas „Futboliukas“.

Priešmokyklinio ugdymo grupių vaikai dalyvauja tarptautinėje programoje „Zipio draugai“, kurios tikslas – padėti 5-7 metų vaikams įgyti socialinių bei emocinių sunkumų įveikimo gebėjimų, siekiant geresnės vaikų emocinės savijautos. Ikimokyklinio ugdymo grupėse vykdoma socialinių emocinių įgūdžių ugdymo programa „Kimochis“. Tai efektyvi ugdymo programa, kur smagios, įtraukiančios ir inovatyvios veiklos padeda vaikams įgyti pasitikėjimo savimi ir išmokti spręsti sudėtingas socialines-emocines situacijas.

Sukurtos ir nuolat veikia pedagogų sveikatos ugdymo ir meninio ugdymo grupės. Pedagogų parengta Sveikatos stiprinimo programa 2020-2024 m. m. sėkmingai integruojama į

įstaigos Ikimokyklinio ugdymo programą „Vaikystės sodas“, Bendrąją priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programą.

Ugdymui įstaigoje sudarytos puikios sąlygos: atskiri žaidimų ir miegamieji kambariai, svetainė, kurioje valgo ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikai, meno, sporto salė su braidymo baseinu. Atsižvelgiant į tėvų poreikius, darželyje yra prailginta grupė.

REGIONO BENDRUOMENĖS SOCIALINIAI IR KULTŪRINIAI YPATUMAI

Joniškis – lygumų kraštas, atsiskleidžiantis savitu grožiu. Vaikų darželis „Vyturėlis“ yra įsikūręs miesto pakraštyje, nuošaliau nuo judrių gatvių. Darželį supa gyvenamųjų namų kvartalas, kuris suteikia vaikams namų artumo jausmą. Vaikai nenutolsta nuo savo namų aplinkos, jaučiasi saugesni ir ramesni. Aplink darželį daug žalumos, todėl vaikai gali stebėti, tyrinėti ir pažinti juos supančią gamtą. Pavasarį galime rinkti vaistažoles, jas džiovinti ir gerti kvapnią arbatą. Netoliese yra bendruomenės kuriamas „Saulės“ parkas, tvenkinys. Čia vaikai gali stebėti augmeniją ir gyvūniją, vandens telkinį aplankančius paukščius. Turime galimybę vaikų ugdomąją veiklą organizuoti netradicinėje aplinkoje, rengti išskylas, ekskursijas,

Darželio ugdytiniai skatinami aktyviai sportuoti, lavinti fizinės kūno galimybes, kartu su tėveliais dalyvauti bendruose renginiuose, akcijose. Atlikus tėvelių apklausą, jie aktyviai palaiko ir remia įstaigos sveikatos ugdymo kryptį, kartu su bendruomenės nariais dalyvauja vykdant programą.

Dauguma vaikų, baigusią priešmokyklinio ugdymo grupes, toliau mokosi „Saulės“ pagrindinėje mokykloje ir M. Slančiausko progimnazijoje, su kuriomis bendraujame, rengiame metodinius pasitarimus, dalyvaujame bendruose renginiuose.

Dalijamės gerąja darbo patirtimi su Joniškio rajono ikimokyklinio ugdymo įstaigomis: lopšeliais – darželiais „Saulutė“ ir „Ažuoliukas“, Žagarės vaikų l./d. „Vyšniukas“. Bendraujame ir bendradarbiaujame su Šiaulių miesto l./d. „Žiogelis“, Radviliškio miesto l./d. „Kregždutė“ pedagogais, Latvijos Aucės vaikų darželio „Piladzitis“ pedagogais.

Mūsų tikslas – ugdyti vaikų meilę savo gimtajam kraštui, norą pažinti ir puoselėti, saugoti jį, suvokti jo nepakartojamą grožį, siekti išlaikyti jo nepakitusį unikalumą ateinančioms kartoms.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Visuminio ugdymo principas – ugdomojo proceso metu siekiama vertybinių nuostatų, jausmų, mąstymo ir veiksmų dermės, visų ugdymo (si) sričių integralumo.

Humaniškumo principas – gerbti vaiką kaip asmenybę, garantuoti jam teisę gyventi ir elgtis pagal prigimtį bei asmeninę patirtį, palaikyti vaiko sumanymus, džiaugtis pasiekimais, atsižvelgiant į vaiko poreikius, interesus ir tėvų lūkesčius.

Individualumo (diferencijavimo) principas – atsižvelgiant į kiekvieno vaiko patirtį, jo ugdymosi poreikius ir galimybes, kultūrinę ir socialinę patirtį, amžiaus tarpsnių ypatumus, sudaromos sąlygos kiekvienam vaikui lavėti tiek, kiek jis turi fizinių ir dvasios išgalių.

Sveikatingumo principas – ugdymo turinį orientuoti į vaiko fizinio, psichinio ir socialinio ugdymo darną, sudarant fiziškai saugią aplinką, ugdant sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.

Tęstinumo principas – glaudžiai bendradarbiaujant su šeima siekiama, kad vaikai sėkmingai pereitų nuo ugdymo (si) šeimoje ir ankstyvojo amžiaus grupėje prie ugdymo (si) ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus grupėse, atsižvelgiant į vaiko jau įgytą patirties ir gebėjimų lygmenį.

Konfidencialumo principas – informacija apie vaiko ugdymą (si), pasiekimus ir vertinimą teikiama tik asmeniškai šeimai.

III. UGDYMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

TIKSLAS

Atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas, kurti sąlygas padedančias vaikui tenkinti prigimtinius kultūros, taip pat ir etninės, socialinius pažintinius poreikius.

UŽDAVINIAI

1. Sudaryti sąlygas vaikų ugdymui (si) įvairaus amžiaus grupėse, tobulinant ir plėtojant fizinės, emocinės, socialinės ir pažinimo ugdymo (si) sritis.
2. Saugoti ir stiprinti vaikų fizinę, psichinę sveikatą, ugdyti teigiamą požiūrį į sveiką gyvenseną ir siekti, kad tinkama gyvensena taptų socialine norma.
3. Ugdyti visapusišką asmenybę, formuojant ekologinio, aplinkosauginio ugdymo nuostatas.
4. Ugdyti vaikų kalbą, kaip saviraiškos, bendravimo pažinimo priemonę, skatinti komunikacinius, informacinius ir socialinius gebėjimus, sudaryti sąlygas specialiųjų ugdymo poreikių tenkinimui.
5. Kurti partneriškus tėvų ir įstaigos bendruomenės santykius, priimant kiekvieną šeimą tokią, kokia ji yra, siekiant tarpusavio dialogo vaikų ugdymo klausimais.
6. Skatinti vaiko iniciatyvą, savarankiškumą, saviraišką, kūrybinį aktyvumą, plėsti vaiko emocinę patirtį.

IV. UGDYMO (SI) TURINYS

1. KASDIENIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata- noriai ugdosi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.		
Esminis gebėjimas-tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.		
1 žingsnis	Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio. Pratinasi „prie puoduko“	Sudaryti sąlygas vaikams žaisti žaidimus, kurie padeda įtvirtinti savarankiškumo įgūdžius: maitinti lėles, jas rengti, guldyti, bandyti tvarkingai sudėti jų rūbelius. Žaidžiant žaidimą „Pamaitinkime lėlytę, meškutį“, mokytis laikyti šaukštelį, puodelį, semti šaukšteliu ir pan.

2 žingsnis	Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Parodo mimika, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ir šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą	Dengti stalą, imituoju elgesį prie stalo, bendraujant su šalia esančiais. Mokyti padėti daiktus į jiems skirtas vietas. Kuriamos siužetinės situacijos, kurios padeda susitvarkyti: „Lėlytė pavargo, nori pailsėti“. Stalo žaidimų, knygelių, plakatų, kortelių pagalba susipažinti su vaisiais, daržovėmis, sveiku maistu Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą, gerai sukramtyti, pratintis valgyti ramiai, atsikelti nuo stalo tik baigus valgyti. Skatinti vaiko savarankiškumą. Žaisti žaidimus, imituoju rengimosi veiksmus. Pratinti apsirengti ir nusirengti drabužėlius tam tikra tvarka. Žaidinant, kurti siužetines situacijas, skatinančias padėti žaislą į jam skirtą vietą „Mašinytė grįžta į garažą“, „Kamuoliukas pavargo, nori pailsėti“, „Lėlytė sėdasi prie stalo, gulasi į lovytę (vežimėlį)“.
3 žingsnis	Savarankiškai valgo ir geria. Pradeda naudoti stalo įrankius. Moka naudotis šaukštu ir šakute. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą	Žaidimo pagalba susipažinti su higienos reikmenimis: muilu, rankšluosčiu, nosine ir šukomis, atlikti veiksmus su higienos priemonėmis, vėliau jas naudoti žaidžiant žaidimus „Parodykime Boruželei, kaip plauname rankes, išpučiame nosį“. Žaisti žaidimus „Kuo aš apsirengsiu, eidamas į lauką“, „Aprenk draugą“, imituoju apsirengimo, nusirengimo veiksmus tam tikra tvarka. Klausyti skaitomų pasakojimų, trumpų kūrinių apie švarą, dienos ritmą, saugų elgesį namuose, gamtoje, įgyjant žinių apie daiktus, kurie yra pavojingi vaikų sveikatai ir saugumui, žinoti kas gali atsitikti, kai vaikai su jais žaidžia. Skatinti piešiant išreikšti emocijas, pojūčius, bandyti papasakoti ką pavaizdavo savo darbelyje.
4 žingsnis	Valgo gana tvarkingai, naudojasi stalo įrankiais. Moka naudotis šaukštu, šakute ir peiliu. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojasi tualetu. Šiek tiek padedamas suaugusiojo nusirengia ir apsirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto	Naudojantis stalo įrankiais maitinimosi metu įgyti praktinių gebėjimų teisingai naudotis jais, valgyti neskubant, pavalgius sudėti indus, padėkoti. Patiems gaminti, valgyti ir kitus vaišinti šviežių daržovių, vaisių patiekalais bei kt. Prieš valgio gaminimą nusiplauti rankas, po veiklos sutvarkyti darbo vietą. Skatinti papasakoti apie sveiko maisto naudą mūsų organizmui, sugrupuoti maistą į pagrindines produktų grupes:

	rankas ir veidą. Gali sutvarkyti žaislus, su kuriais žaidė. Žino, kad negalima imti degtukų, peilio, vaistų ir kt. pavojingų daiktų.	pienas, mėsa, vaisiai, daržovės. Pasakyti kodėl nesveika valgyti daug saldumynų, gerti gaiviųjų gėrimų.
5 žingsnis	Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojasi stalo įrankiais. Domisi koks maistas sveikas ir visavertis. Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai nusirengia ir apsirengia. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus, veiklos vietą. Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.	Sveikatos valandėlių metu susipažinti su maisto reikšme žmogaus sveikatai, sveikos mitybos reikalavimais, žinoti, kad vaisiai ir daržovės – vitaminų šaltinis, aiškintis mitybos piramidės sudėtį Praktinės veiklos metu susipažinti su stalo dengimo reikalavimais. Siūlyti patiems dengti stalą šventėms, gimtadieniams, aiškintis kaip reikia elgtis prie stalo, siūlyti patiems kurti taisykles. Naudotis asmeniniais higienos reikmenimis (šukomis, burnos skalavimo stiklinėmis, dantų šepetėliais, vienkartinėmis nosinaitėmis ir kt.).
6 žingsnis	Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija sveikus maisto produktus, žino apie nesveikus, kurių vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia, nusirengia, apsiauna, nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi. Dažniausiai savarankiškai tvarko žaislus, po veiklos sudeda priemones į vietą. Savarankiškai arba priminus laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis ištikus pavojui, pasiklydus. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. Paaishkina, kodėl reikia praustis, valytis dantis. Domisi sveika mityba. Savarankiškai gali serviruoti stalą, teisingai sudėti stalo įrankius. Laikosi kasdieninių gyvenimo įpročių, padedančių saugoti ir stiprinti sveikatą. Patariant suaugusiam ar savarankiškai nusprendžia, kokius drabužius ar avalynę pasirinkti pagal orą. Geba suprasti pavojus slypinčius savo ir svetimoje aplinkoje	Dėliojant paveikslėlius pasakoti kaip reikia prižiūrėti dantis, kokias priemones naudoti. Savarankiškai naudotis tualetu, pasinaudojus tualetu, nusiplauti rankas. Stengtis saugoti savo ir draugų rūbus, nusirengus tvarkingai juos pasidėti. Po žaidimo sutvarkyti žaislus, sudėti juos į vietas. Ugdamosios veiklos metu aptarti įvairias pavojingas situacijas, aiškintis jų atsiradimo priežastis, ieškoti sprendimų būdų. Dalyvauti saugaus eismo, sveikatos stiprinimo renginiuose, viktorinose, grupės projektinėje veikloje apie sveiką maistą, saugų elgesį grupėje, namuose, gatvėje, miške, pievoje, siūlyti žiūrėti įvairius mokomuosius filmukus, paveikslėlius, klausyti skaitomų kūrinių apie saugų elgesį. Skatinti diskutuoti su draugais, kaip elgtis ištikus nelaimei, kaip elgtis pasiklydus, į ką reikia kreiptis nutikus nelaimei (gydytojus, policininkus, ugniagesius).

7 žingsnis	Tvarkingai valgo, jaučia, kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai vandens. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos reikia riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Dažniausiai savarankiškai ar priminus plaunasi rankas, prausiasi, šukuojasi. Savarankiškai tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos priemones. Savarankiškai laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai	Vardinti sveikų ir nesveikų produktų pavadinimus. Dalyvauti sveikatos saugojimo programose, projektinėse veiklose. Skatinti nagrinėti ir daryti išvadas, kaip maitintis yra sveika, o kaip ne. Skatinti įsiklausyti į savo kūno pojūčius ir pajauti skirtumą tarp švarių ir nešvarių: rankų, dantų, plaukų, drabužių, patalynės, batų. Savarankiškai tvarkingai apsirengti ir nusirengti, apsiauti ir nusiauti. Skatinti laikytis sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žinoti, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Diskutuoti apie tai, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. Aptarti, kaip svarbu yra rūpintis vieniems kitiems ir padėti, ištikus nelaimei (kilus gaisrui, įlūžus ant ledo, įkritus į vandens telkinį ir t. t.). Modeliuoti vaiko saugumui ir gyvybei pavojingas situacijas, drauge su vaikais svarstyti, kaip dera, o kaip nedera elgtis vienu ar kitu atveju.
------------	--	---

2. FIZINIS AKTYVUMAS

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata- noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.		
Esminis gebėjimas-eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.		
1 žingsnis	Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, stovi laikydamasis ar savarankiškai, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą	Dalyvauti sportinėse pramogose, šventėse, kūno kultūros užsiėmimuose, pasivaikščiojimuose ir kt. judrioje veikloje. Siūlyti dėti žaislą ar kokį nors daiktą iš vienos rankos į kitą. Žaisti su įvairaus dydžio kamuoliukais, balionais. Vaiko regėjimo lauke padėti žaislų ir skatinti ropoti iki jų; pasiūlyti ropoti peršviečiamu tuneliu, po stalą. Žaisti žaidimą „Eikš pas mane“. Atsistojus arba atsiklaupus prieš vaiką, ištiesus rankas, kviesti į savo glėbį. Kviesti susipažinti su nauju žaislu: apžiūrėti, liesti, purtyti, gniaužyti ir kt. Siūlyti dėti žaislą ar kokį nors daiktą iš vienos rankos į kitą. Lengvais sukamaisiais judesiais masažuoti vaiko

		delniukus. Žaisti su įvairaus dydžio kamuoliukais, balionais
2 žingsnis	Savarankiškai atsistoja, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčias, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, ploja rankomis. Išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus. Ridena, meta, gauda kamuolį. Geba išlaikyti pusiausvyrą, šokinėja vietoje abiem kojom, vaikšto ant pirštų galų, geba išvengti kliūčių.	Siūlyti žaisti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaikų judėjimą: „Atnešk žaisliuką“, „Skrenda paukšteliai“. Žaisti su žaislais, kuriuos galima stumdyti, sėdėti ar jais važinėti. Bėgioti su kamuoliu, gaudyti, mėtyti, spardyti ir ridenti kamuolį. Sudaryti sąlygas vaikui vaikščioti įvairiu atstumu, neužkliudant padėtų daiktų
3 žingsnis	Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai skirtingu ritmu, eina ten kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis. Šokinėja per nedideles kliūtis, bet dažnai užkliūva. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis turėklų. Laipioja aukštyn, žemyn neaukštomis kopėtėlėmis ir kt. Pralenda pro kliūtis. Atsispirdamas abiem kojomis nuo žemės, nušoka nuo laiptelio. Meta ir pagauna kamuolį, mestą iš nedidelio atstumo, spiria, ridena kamuolį. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų ir kojų judesius	Atlikti rytinę mankštą, dalyvauti kūno kultūros užsiėmimuose, sportinėse pramogose, šventėse, pasivaikščiojimuose, judrioje veikloje ir kt. Siūlyti žaisti žaidimus, kurie skatintų vaiką peržengti kliūtis, eiti plačia linija, laiptoti kopėtėlėmis, mesti kamuolį siekiant tikslo pasiekti, nukabinti, pataikyti. Kartu su vaikais imituoti šuoliuojančius gyvūnus. Siūlyti žaidimus ir žaislus, su kuriais atliekami sukamieji plaštakos judesiai
4 žingsnis	Eina, bėgioja, įveikdami kliūtis. Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija. Eidamas suoleliu, rąstu, lenta, apsisuka ir sugrįžta atgal, išlaikydamas pusiausvyrą. Šokinėja pakaitomis ant vienos ir kitos kojos, šokinėja į priekį ant abiejų kojų, šokinėja nuo paaukštinimo. Lipa gimnastikos sienele aukštyn, žemyn. Meta kamuolį vienas kitam ir jį sugauna, spiria kamuolį, ridena kamuolį, pataiko į vartus. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.	Sudaryti sąlygas vaikui tenkinti jo norą judėti įvairioje aplinkoje ir įvairiose situacijose: atliekant rytinę mankštą, dalyvaujant kūno kultūros užsiėmimuose, sveikatingumo savaitėse, sporto šventėse, viktorinose, akcijose ir kt. Skatinti bėgioti, šokinėti, laiptoti, ropoti, mėtyti, ridenti, žaisti žaidimus patiriant judėjimo džiaugsmą, palaikyti natūralų, spontanišką judėjimą patalpoje, lauke įvairiomis oro sąlygomis. Siūlyti žaisti lauko, sportinius bei judrius žaidimus aikštelėse.
5 žingsnis	Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu, pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo. Eina, bėgioja laisvai įveikdamas	Atlikti rytinę mankštą, dalyvauti kūno kultūros užsiėmimuose, estafetėse, sportinėse pramogose, varžybose, kurių metu vaikai judėtų poroje, ratu sutartinai su kitais vaikais. Sudaryti sąlygas žaidžiant išbandyti savo jėgas,

	kliūtis. Išlaiko pusiausvyrą, eidamas įvairiais siaurais paaukštinimais. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judant pirmyn, šokinėja abiem ir viena koja, šokinėja per virvutę. Šokinėja iš vietos, atsispirdamas abiem kojomis. Atlieka šuoliukus, siekdamas daikto. Šokinėja nuo įvairių įrengimų, lengvai nusileisdamas ant abiejų kojų. Pralenda pro įvairaus aukščio kliūtis. Lipa pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu aukštyn kopėtėlėmis, gimnastikos siennele, pereina į kitą pusę ir nusileidžia. Peršoka žemas kliūtis. Meta kamuolį vienas kitam iš įvairių nuotolių. Meta kamuoliukus į horizontalų ir vertikalų taikinį. Meta kamuoliukus į judantį taikinį. Meta kamuolį iš įvairių padėčių, tiksliau gaudo, mušinėja.	vikrumą, drąsą, mokytis laimėti ir garbingai pralaimėti. Skatinti bėgioti, laiptuoti, ropoti, šokinėti, šliaužti, suktis, linguoti, stumti, traukti, ridenti, spirti. Skatinti kurti, imituoti ir mėgdžioti gyvūnų judesius, jų elgseną.
6 žingsnis	Eina ratu, poroje, gyvatėle, atbulomis, šonu. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius. Eina gimnastikos suoliuku pirštų galais, pristatomuoju žingsniu, peržengiant kliūtis, prasilenkiant su draugas. Juda ir keičia judesius paisydamas muzikos tempo ir pobūdžio. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Šliaužia pro kliūtis esančias ant žemės (pilvu, keturpėsčia, remiantis plaštakomis į grindis). Ropoja gimnastikos suoliuku su smėlio maišeliu ant nugaros. Lipa įvairiais prietaisais aukštyn, žemyn, horizontaliai ir įstrižai. Kybo veidu ir nugarą į sienelę. Meta kamuolį vienas kitam iš įvairių atstumų. Meta kamuolį į krepšį. Varo kamuolį dešine ir kaire ranka. Varo kamuolį dešine ir kaire koja į vartus.	Dalyvauti rytinėje mankštoje, kūno kultūros užsiėmimuose, sportinėse pramogose, šventės, estafetėse, varžybose ir kt. Lavinti greitumą, vikrumą, ištvermę, jėgą ir kitas fizines ypatybes. Lavinti judesių koordinaciją, judėjimo reakciją, orientaciją erdvėje ir laike, judesių tikslumą. Skatinti bėgioti, šokti, lipti, mesti, spirti ir kt. Organizuoti įvairias estafetes, kurių metu vaikai galėtų judėti poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais. Atkreipti dėmesį į kūno padėtį stovint, sėdint, einant, atliekant įvairius fizinius pratimus. Sėdėti nesikūprinant, taisyklingai, stovėti pasitempus. Skatinti vaikus būti atsargiems, budriems žaidžiant judrius žaidimus, mankštinantis, važiuojant dviračiu.
7 žingsnis	Eina, keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga, derindamas du ar daugiau judesių (bėga, spiria kamuolį, bėga ir mojuoja rankomis, kaspinais). Ištvermingai bėga ilgesnius atstumus. Šokinėja, derindami du skirtingus rankų ir kojų judesius (šoka per virvutę, žaidžia „Klases“). Šokinėja abiem ir viena koja per lankus, lazdas ir kitas neaukštas kliūtis tiesiai ir šonu. Suka gimnastikos lanką. Atlieka sudėtingesnius elementus su kamuoliu (meta kamuolį į krepšį iš didesnio atstumo, varo kamuolį tarp išdėstytų kliūčių). Žaidžia komandinius ir sportinius	Dalyvauti rytinėje mankštoje, kūno kultūros užsiėmimuose, sportinėse pramogose, šventėse, estafetėse, varžybose ir kt. Skatinti eiti, bėgti, šliaužti, ropoti, lipti, koordinuotai šokinėti, išlaikyti pusiausvyrą. Spontaniškai ir tiksliai atlikti veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika. Skatinti žaisti komandinius ir sportinius žaidimus. Žaisti žaidimus, reikalaujančius labai greitos orientacijos

	žaidimus (krepšinį, futbolą), laikydamiesi supaprastintų taisyklių	
--	--	--

3. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.		
Esminis gebėjimas – atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, prastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atsiliepia į kito jausmus (užjaučia, padeda).		
1 žingsnis	Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Savo norus, ketinimus pradeda reikšti ne tik verksmu, bet ir gestais, veiksmais, žodžiais. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Atspindi, atpažįsta kitų vaikų, suaugusiojo emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).	Skatinti vaiką kalbėti apie jausmus, žiūrinėjant knygeles, paveikslėlius, nuotraukas, išdarinėti grimasas žiūrint į veidrodį. Žaidžiant žaidimus skatinti pasakyti ką mėgsta, kaip jaučiasi, su koku žaislu nori žaisti.
2 žingsnis	Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas	Stengtis suprasti vaiko rodomus ženklus, pasirūpinti juo kai liūdna, pikta, paguosti vaiką, kai jis atsiskiria nuo tėvų, suteikti džiugių, malonių potyrių nukreipiant dėmesį nuo liūdesį keliančių situacijų. Kartu su vaiku vartoti knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingų nuotaikų. Dainuoti skirtingų nuotaikų daineles. Žaisti žaidimus su lėlėmis, kitais žaislais, kuriuose jie skirtingai jaučiasi ir elgiasi
3 žingsnis	Pradeda atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas: glosto, jei kitas nuliūdęs). Gali išklaudyti suaugusiojo pasiūlymų, ir jais pasinaudoja.	Skatinti vartoti žodelius „aš“, „mano“, „man“ „aš noriu lėlės“, „ačiū“, „prašau“, vartoti kai kuriuos vertinimo žodžius: „geras“, „blogas“. Žaisti žaidimus, plėtojančius socialinę patirtį, skatinti bendradarbiauti žaidžiant, ieškoti draugo žaidimui, žaisti su suaugusiuoju, atkartoti jo veiksmus, mokytis suprasti draugo ketinimus, spręsti ginčus. Skatinti atsisveikinti ir pasisveikinti su šeimos nariais. Vartoti ir skaityti vaikui „nuotaikų knygeles“, rodyti kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi, pasijuokti kartu, jei liūdi, verkia – paguosti, duoti žaislą. Mokyti susitaikymo ir atsiprašymo ritualų. Žaisti žaidimą „Veidelis“

		(užsidengti veidą ir atsidengti, demonstruojant vis kitą emocinę išraišką)
4 žingsnis	Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmu, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (stengiasi paguosti, padėti). Pradeda suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam liūdna, o kitam linksma). Dalinasi žaislais, laukia savo eilės	Skatinti tyrinėti ir žymėti savo ir kitų nuotaikas, parenkant atitinkantį nuotaikų veidelį. Reikšti savo jausmus, aiškintis veido išraiškos mimikas: nusiminęs, piktas, džiugus, verkiantis. Stebėti, aiškintis, pajusti, kad visi žmonės patiria jausmus, emocijas, gali džiaugtis ir pykti, būti laimingi ir nelaimingi.
5 žingsnis	Atpažįsta, pavadina bei apibūdina savo jausmus. Įvardija, komentuoja situacijas, kuriose jie kilo. Supranta kitų jausmus (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). Kalba apie jausmus su kitais pasako kodėl pyksta, verkia	Skatinti komentuoti jausmų paveikslėlius, samprotauti kas pradžiugino, nuliūdino ir kodėl. Kalbėtis apie savijautą „Ryto rate“, žaisti žaidimus įsijaučiant į kito savijautą, kaip jaučiasi draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip paguosti
6 žingsnis	Pradeda kalbėti apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia. Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas ir tinkamai reaguoja. Dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas. Žino keletą išeičių, ką galima daryti, kai kas nors erzina, atima žaislus, suduoda. Erzinamas nepuola muštis, bet ateina ir pasako auklėtojui. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Vartoja emocijų raiškos žodžius. Žaisdami išvardina svarbiausius jausmus, prisimena, kokioje situacijoje jautėsi panašiai. Žiūrėdami paveikslėlius, įvardija, kaip jaučiasi žmonės juose. Pradeda kalbėti apie jausmus su kitais, paaiškina, kodėl „taip“ jaučiasi. Nusako, kad žmonės gali išgyventi pyktį, džiaugsmą, liūdesį, gėdą ir pan. Tėvams pasakoja, kas įvyko dieną. Draugiškai kviečia žaisti kartu. Auklėtojui pasako, jei draugui reikia pagalbos. Žino	Klausti kūrinių apie jausmus, nuotaikas, svarstyti iš ko galima suprasti, kad kitam linksma, liūdna, pikta, skaudu. Išreikšti savo savijautą, norus žodžiais, įvardinti savo emocines būsenas bei jų priežastis įvairiose gyvenimo situacijose, aptarti kaip elgtis kai kiti pyksta, mušasi. Užbaigti frazes „Man patinka, nes...“, „Aš laimingas, nes...“ ir kt. Simboliniais paveikslėliais ženklinti knygelėse, siužetiniuose paveikslėliuose pavaizduotų žmonių, gyvūnų nuotaiką. Kurti nuotaikingų veidukų paveikslus, žaisti spalvų kortelėmis, spalvotomis skarelėmis, pasakant kokios spalvos tą dieną nuotaika. Klausyti skirtingos nuotaikos muzikos kūrinių, žaisti saviraiškos žaidimus, iš judesių, mimikos spėjant, kas ką veikia, kaip jaučiasi, įsitikinant, kad kūno kalba galima daug ką išreikšti

	keletą išeičių, ką galima daryti kai kas nors erzina	
7 žingsnis	Domisi savo ir kitų emocijomis, jausmais bei jų raiška. Atpažįsta ir įvardija ne tik savo jausmus, bet ir nuotaikas bei jų priežastis. Atpažįsta kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsiliepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus)	Atpažinti ir įvardinti ne tik savo jausmus, bet ir nuotaikas. Atlikti mimikos pratimus. Paguosti ir užjausti draugą. Domėtis savo ir kitų emocijomis. Sudaryti galimybes pokalbio, žaidimo ar kitos veiklos metu apibūdinti save, palyginti su kitais. Drąsinti vaikus klausinėti, eksperimentuoti, tyrinėti, klausti, prašyti pamokyti, parodyti, paskolinti reikiamų priemonių ir pan. Mokyti priimti ir pasinaudoti pagalba

4. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.		
Esminis gebėjimas-laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), išiaudrinęs geba nusiraminti.		
1 žingsnis	Gerau jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas. Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis	Pasiūlyti vaikams žaisti su spalvingais, skambančiais, judančiais žaislais
2 žingsnis	Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį. Pradedą valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius	Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas, pasitenkinimą, palankumą kitam: šypsosi, juokiasi, glosto, apkabina, bučiuoja, vadina vardu, siekia geros savijautos, pasakoja apie save, savo aprangą, šeimą, domisi patrauklia veikla, gerai jaučiasi grupės aplinkoje ir kt. Pasiūlyti žaisti emocinius (klykavimo, mylavimo) žaidimus. Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. Vaikams rodyti pavyzdį kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje
3 žingsnis	Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus. Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.	Kiekvienam vaikui taikyti įprastą dienos ritmą: laiku valgyti, miegoti, žaisti, eiti į lauką pasivaikščioti ir t. t. Skatinti priprasti prie ritualų ir jų laikytis. Pasiūlyti vaikams žaislų ar priemonių, padedančių išreikšti jausmus, nuotaikas. Skatinti vaikus vartoti žodžius, pasakant, ko jie

	Supranta, kad reikia laikytis paprastų taisyklių. Atlieka tai, kas prašoma	nori, ko nenori, pasiūlyti būdų, kaip spręsti kylančius konfliktus, pagirti vaiką, kai jis atsižvelgia į suaugusio prašymą ir nepažeidžia susitarimų. Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienio elgesio grupėje taisykles, kuriose matytusi ir vaikų atsakomybė
4 žingsnis	Nusiramina kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos. Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. Pyktį išreiškia žodžiais, o ne kumščiais. Laikosi nesudėtingų grupės ir žaidimo taisyklių	Skatinti vaiko pastangas pačiam spręsti problemas ir susitarimus, ieškoti taikių išeičių. Skatinti vaikus priimti atsakomybę už savo poelgius. Siūlyti žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas, laikytis susitarimų, grupės taisyklių. Pagirti, padrąsinti vaiką už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą auklėtojais. Pasiūlyti žaisti ramybės kampelyje, kad vaikas galėtų nusiraminti, klausydamas muzikos, žaisdamas su muzikiniais žaislais. Pasiūlyti vaikui nusiraminti spalvinant, klausant pasakos, dėlioiant dėliones ir pan. Siekti, kad vaikas pasidalintų žaislais su kitais, nepasidalinus vaidmenimis rastų išeitį pats
5 žingsnis	Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamas ramios muzikos, pabuvęs vienas. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmis. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus. Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros. Kartu su auklėtoja kuria grupės taisykles, susitarimus. Bando konfliktus spręsti taikiai. Sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai tiek, kiek sužadintas susidomėjimas	Klausyti kūrinėlių, diskutuoti apie vaikų ir gyvūnų gerus ir blogus poelgius bei jų pasekmes, samprotauti, kaip patys pasielgtų panašioje situacijoje. Žaidžiant, bendraujant, mokytis elementarių savikontrolės įgūdžių. Atliekant tą patį darbą mokytis netrukdyti dirbančiam šalia, tartis dėl bendrų veiksmų, derinti savo interesus. Aiškintis, kad ne visada visi norai yra patenkinami, kad kiti žmonės irgi turi savo jausmus ir norus
6 žingsnis	Pats nusiramina, pritaikęs įvairesnius nusiramavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis ir kt.) Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį.	Diskutuoti apie tai, kad būtina valdyti savo poreikius, kad netinkamas elgesys, žodžiai įžeidžia kitus. Dėlioti siužetus (geri ir blogi poelgiai) iš paveikslėlių, žaisti bendrus žaidimus, laikantis žaidimo taisyklių, veikti šalia kitų atsargiai, netrukdam draugams. Skatinti kultūringai bendrauti su suaugusiais

	Supranta susitarimų, taisyklių prasmę ir savarankiškai jų laikosi, lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.	ir vaikais, padėkoti, pasisveikinti, atsisveikinti. Aiškintis, kokiais būdais galima sumažinti pyktį, įniršį.
7 žingsnis	Susijaudinęs, išsigandęs, sutrikęs bando nusiraminti ir ieškoti pagalbos. Taiko kelis skirtingus kitiems priimtinus emocijų ir jausmų reiškimo būdus. Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas asmuo įvairiose situacijose. Supranta, kad skirtingose vietose (darželyje, mokykloje ir kt.) yra kitokia tvarka, kitos taisyklės, linkęs jas suprasti ir jų laikytis	Skatinti ieškoti pagalbos, jeigu yra nusiminęs, neišeina, nesupranta, yra išsigandęs, susijaudinęs. Siūlyti pratimus, skirtus atsipalaiduoti (kvėpavimas, mankšta, „vaizduotės kelionė“, muzikos klausymas, piešimas, šokis ir kt.) Kurti įvairias situacijas, kuriose vaikai eksperimentuoja ir mokosi tinkamai parodyti savo emocijas ir nuotaikas.

5. SAVIVOKA IR SAVIGARBA

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – save vertina teigiamai.		
Esminis gebėjimas – supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.		
1 žingsnis	Reaguoja į pasakytą savo vardą. Jaučia savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas. Liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštauja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.	Dažnai kreiptis į vaiką vardu, įvardijant jo jausmus ir veiksmus.
2 žingsnis	Atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats. Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo	Pasitikti ir išlydėti vaiką šiltai, su šypsena, pagirti, skirti pakankamai dėmesio, domėtis ką jis veikia, pritarti žvilgsniui, šypsena, pasidžiaugti pasiekimais. Žaisti žaidimus judinant rankes, kojeles, liečiant nugarėlę, pilvuką. Pavadinti kūno dalis. Sudaryti situacijas, kuriose naudojami tik būtini draudimai, susiję su vaiko saugumu. Vaikui skirti kuo daugiau individualaus dėmesio
3 žingsnis	Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis.	Žaidžiant žaidimus skatinti pasakyti: „aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. Dažnai pavadinti daiktus, kurie priklauso vaikui. Kalbėti su vaiku apie žaislus, apie tai, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės. Sudaryti sąlygas vaikui tyrinėti save

	Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima. Pastebi, kuo yra panašus ir kuo skiriasi nuo kitų	veidrodyje, pavadinti berniuką, mergaitę. Žaisti vardų žaidimus: atsiliepti, pašaukus vardu, pasakyti savo vardą, piršteliais parodyti savo amžių. Rodyti nuotraukose šeimos narius: brolių, sesę, grupės draugus, skatinti atpažinti, pavadinti vardu. Mokyti pavadinti žmogaus kūno dalis, aiškintis, kam reikalingos kojos, ausys, akys ir kitos kūno dalys. Mėgdžioti suaugusiojo rodymus judesius, imituoti gyvūnų kūno dalių judesius
4 žingsnis	Supranta, kad turi savo norų, ketinimų. Pasako kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką matė jis, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje). Mano, kad yra geras, todėl mėgsta kiti, palankiai vertina. Vaikai mėgsta fantazuoti, nesuprasdami, ar tai melas ar tiesa	Žaisti bendravimo žaidimus, skatinti kartoti ir įsiminti savo vardą, pavardę, kitų vaikų vardus, pomėgius, pasakoti apie save: amžių, išvaizdą, lytį, pomėgius, gebėjimus. Diskutuoti su vaikais ko jie nori, kaip jaučiasi. Klausyti literatūros kūrinių ir aiškintis kas patinka, o kas ne, kas gera, kas bloga. Lyginti save, koks yra dabar ir koks buvo anksčiau: žymėti bei meninėmis priemonėmis vaizduoti savo augimą, pasiekimus
5 žingsnis	Supranta, kad buvo, yra ir bus tas pats asmuo: atpažįsta save nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus. Siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų. Supras, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasakys, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supras, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakys, ką veikė darželyje ir kt.)	Tyrinėti savo ir kitų žmonių panašumus ir skirtumus, pomėgius, analizuoti savo elgesį įvairiose situacijose. Parodyti save – kūdikį, iš namų atsinešose nuotraukose. Skatinti suprasti kad jo vardas, akių spalva, mama ir tėtis niekada nepasikeis. Skatinti pasakoti, ką veikė namuose su mama, tėčiu ar kitais šeimos nariais, ką veikė grupėje, apie draugus, auklėtoją
6 žingsnis	Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galinti daryti įtaką kitam (pralinksminėti, padėti ir kt.). Juokiasi iš savo klaidų, ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę.	Skatinti vaikus kalbėti apie tai, ko auklėtoja nematė, nuoširdžiai domėtis ir klausinėti apie jų įspūdžius, jausmus. Žiūrinėti nuotraukas, kalbėtis su vaiku apie praeitį, dabartį, ateitį, apie jo norus, pomėgius, kūną. Skatinti piešti save, komentuoti kaip atrodo, ką veikė namuose, grupėje. Skatinti pasakoti apie savo šeimą,

	Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu)	namus, tėvelių darbą, švenčiamas šventes. Siūlyti keisti žaidimo draugus, įtraukianti į žaidimus mažiau populiarius vaikus. Diskutuoti apie gimtinę, Tėvynę, domėtis tradicijomis, papročiais, vietinėmis šventėmis, dalyvauti jose. Iš intonacijų, žodžių, veido išraiškos, pozos bandyti suprasti, kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu
7 žingsnis	Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. Supranta savo augimą, pasako kaip atrodo, kuo domisi, ką veikia. Jaučiasi esąs savo šeimos, grupės narys, priskiria save giminei (močiutės, seneliai, tetos, pusbroliai, pusseserės), gimtinei Ima suprasti, ką jis pats gali padaryti, pakeisti, o kas nuo jo norų yra tolerantiškas kitokiam (kalbančiam kita kalba, kitokios išvaizdos vaikui it kt.).	Sudaryti galimybes vaikams pokalbio, žaidimo ar kitos veiklos metu apibūdinti save, palyginti save su kitais. Nusakyti kuo jie panašūs, skirtingi, ką sugeba, ko dar ne. Drąsinti klausinėti, eksperimentuoti, tyrinėti, klausti, kai neaišku, prašyti pamokyti, patarti. Skatinti vaikus mąstyti, planuoti ir įgyvendinti įvairius sumanymus, darbelius ir kt. Aptarti, kuo panašūs ir kuo skiriasi įvairių tautų gyventojai, tautų papročiai, tradicijos, ko galima pasimokyti iš kitų kultūrų. Lankytis gamtos ir kultūros objektuose, muziejuose, parodose, kultūros renginiuose.

6. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais.		
Esminis gebėjimas – pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.		
1 žingsnis	Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta. Mėgdžioja suaugusiųjų veiksmus, atpažįsta jam artimą suaugusį, nori būti greta	Parodyti vaikams naują aplinką, joje pažaisti ką nors smagaus, malonaus. Padėti vaikui pajusti prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Sukurti ir laikytis atsisveikinimo su tėvais ritualų: apsikabinti, palinkėti smagių žaidimų, pasakyti, kad ateis pasiimti ir t. t.
2 žingsnis	Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritrimo ar nepritrimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus.	Pastebėti, kada vaikui reikia auklėtojos dėmesio ir padrąsinti, paskatinti jį. Vaikui supykus, užsispyrus reaguoti pozityviai – jautriai, aiškintis pykčio priežastis, padėti vaikui taikyti vis daugiau

	Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų	būdų išreikšti savo poreikiams ir nuotaikai. Sudominti vaiką įvairia veikla, kuri nukreipia dėmesį. Pastebėti kada vaikui reikia auklėtojo dėmesio, padaršinimo, paskatinimo. Kūno kalba reaguoti į tinkamus ir netinkamus vaiko veiksmus, poelgius. Atkreipti dėmesį į naujus žaislus, supažindinant, kaip jie atrodo, juda, kokius garsus skleidžia. Žaisti kartu su vaiku, tik po to skatinti žaisti savarankiškai
3 žingsnis	Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese. Lauko erdvėje vaikas nutolsta toliau nuo suaugusiojo, stebi aplinką ir neišleidžia auklėtojos iš akių	Skatinti tvarkytis savo žaidimo vietą, padėti draugams ar auklėtojui. Sudėti daiktus ir žaislus į jiems skirtas vietas. Žaisti žaidimus su suaugusiuoju (vartyti knygeles, ridenti kamuolį, statyti bokštą ir kt.) atkartoti jo veiksmus. Žaisti žaidimus, plėtojančius socialinę patirtį. Skatinti veikti drauge su suaugusiu: mėgdžioti suaugusiųjų, brolių, seserų veiksmus, kalbą, poelgius. Mimika, gestais išreikšti nuotaiką: meilę, džiaugsmą, liūdesį, nerimą, pyktį, susierzinimą, kaltę, gėdą. Bendraujant su vaiko tėvais, išsiaiškinti vaiko įpročius, interesus, informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą dieną. Pritarti vaiko iniciatyvai, tačiau visuomet atskubėti į pagalbą, kai jam reikia suaugusiojo
4 žingsnis	Lengvai atsiskiria nuo tėvų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus, vykdo individualiai pasakytus prašymus. Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese. Vaikas įsijungia į dialogą atėjus į grupę kitam darželio darbuotojui.	Sudaryti sąlygas stebėti suaugusiųjų gyvenimą, diskutuoti apie tėvėlių darbą, šeimą. Skatinti pasakoti, kaip padeda suaugusiems ir šeimos nariams. Skatinti įsiklausyti į suaugusiųjų siūlymus, patarimus, atlikti nedidelius įpareigojimus. Skatinti klausyti suaugusiųjų pasakojimų, sekimo, deklamavimo, skaitymo, dainų, lopšinių. Susipažinti su įstaigoje dirbančiais žmonėmis, jų veikla, aiškintis, kuo jie svarbūs, kodėl reikia gerbti jų darbą. Skatinti pasakyti savo norus, pomėgius, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti. Vaikams prašant įsitraukti į jų žaidimus

5 žingsnis	Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į žaidimus, veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje, ar įstaigos kieme. Pasako savo nuomonę. Tikrina suaugusio išsakytas leistinas elgesio ribas, atsiklausia, derisi, pasako, kaip pasielgė kitas, laukia komentarų. Paaiškina, kada ir kokiais atvejais reikia kreiptis patarimo, pagalbos. Suaugusiam siekiant, vaikas laikosi pagrindinių elgesio taisyklių, įsisavina dorovines sąvokas.	Kurti su vaikais bendravimo su aplinkiniais elgesio taisykles, kalbėtis apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis ir kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Kviesti į grupę svečių, paskatinti vaikus bendrauti su jais. Kalbėtis su vaiku apie tinkamą bendravimą su broliais seserimis. Skatinti išreikšti savo nuomonę, mokėti išklausyti kitų nuomonę. Žaidimų metu imituoti suaugusiųjų darbus, atitinkamoms situacijoms tinkančius elgesio būdus. Dalyvauti susitikimuose su įvairių tarnybų, įstaigų, profesijų žmonėmis, lankytis tėvų darbovietėse, muziejuose, parodose, dalyvauti šventėse, spektakliuose, koncertuose ir kt., bendrauti su kitų vaikų šeimos nariais, mažai ar visai nepažįstamais žmonėmis.
6 žingsnis	Nusiteikęs geranoriškai ir pagarbiai bendrauti su suaugusiaisiais. Susitaria su juo besirūpinančiais suaugusiaisiais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešišškai. Kasdieninėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei	Diskutuoti, kaip elgtis su nepažįstamais žmonėmis, kurti žaidybines situacijas, aiškintis kaip negalima elgtis. Aptarti, į ką reikėtų kreiptis pagalbos. Domėtis žmonėmis, kurie rūpinasi žmonių saugumu: policininkais, gaisrininkais, gydytojais. Susipažinti su jų profesija, žinoti kokiais telefono numeriais juos galima iškviesti. Kartu su auklėtoja spręsti kokio elgesio norėtų grupėje ir kartu suformuluoti taisykles
7 žingsnis	Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiaisiais. Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi. Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos. Domisi suaugusiojo jausmais ir savijauta, užjaučia, pagaili, siūlo savo pagalbą. Žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais	Raginti vaikus dalyvauti visuose bendruose reikaluose ir veikloje, jaustis bendruomenės nariais; teikti siūlymus ir dalyvauti kuriant aplinką, tvarkant kiemą. Aplankyti visus darželio darbuotojus, susipažinti su jais, jų darbu. Stebinti suaugusiųjų gyvenimą, jų veiklą, imituoti jų profesinį ir kitokį elgesį. Stengtis suprasti, kokias atvejais ir kokios pagalbos galima tikėtis iš suaugusiojo, kaip kreiptis ir kaip nusakyti, kas atsitiko ir t. t. Skatinti domėtis savo šeimos istorija

7. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.		
Esminis gebėjimas – supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.		
1 žingsnis	Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus	Skatinti bendrauti, žaisti kartu, greta vienas kito, netrukdyti draugams, neskriausti, veikti draugiškai, dalintis žaislais, džiaugtis savo ir kitų žaidimu
2 žingsnis	Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti	Skatinti domėtis kitais, mokytis suprasti draugo ketinimus, spręsti ginčus. Individualiai ir grupelėmis klausyti skaitomų kūrinėlių. Skatinti domėtis kitais vaikais, pačiam ieškoti draugo žaidimui. Stabdyti netinkamus vaiko veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis.
3 žingsnis	Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu draugu. Bendrauja mimika, judesiu, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo	Komentuoti vieno ir kito norus, emocijas, veiksmus. Paskatinti išreikšti nepasitenkinimą, kai kiti vaikai daro kažką ne taip. Atsiliepti į vaikų pagalbos prašymus. Žaisti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keliems vienu metu. Pakomentuoti draugiškų vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti įsitraukti į bendro žaidimo epizodus. Užtikrinti vaiko saugumą. Padėti įgyvendinti vaikui ketinimus atsižvelgiant į kitų vaikų norus
4 žingsnis	Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko	Skatinti vaikus kalbėti apie draugus ir draugystę, domėtis sumanymais, jausmais, nuomone. Aiškintis sąvoką „draugas“, pasakyti artimiausių draugų vardus, kalbėti apie tai, koks yra tikras draugas, kaip vaikai jaustųsi jei neturėtų draugų. Aiškintis, jog draugai turi skirtingas ar panašias savybes: būna draugiški, išradingi, kantrūs, kartais užsispyrę. Skatinti vaikus mandagiai pasisveikinti, pasiūlyti kartu pažaisiti, pasidalinti žaislais, draugui padaryti ką nors malonaus
5 žingsnis	Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia.	Kalbėtis su vaikų grupelėmis, skatinti ką nors pranešti, pasakoti

	Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius	didelei vaikų grupei, kurti bendrus darbus, projektus, išklausti, diskutuoti, ieškoti bendro susitarimo. Padrąsinti vaiką įsijungti į žaidimą, pačiam sugalvoti žaidimą ir pakviesti žaisti draugus. Į grupę kasdien atsinešti vis kitą žaislą, kad galėtų su juo žaisti kartu su kitais. Leisti kitiems vaikams pažaisti su savo žaislu
6 žingsnis	Rodo iniciatyvą bendraujant su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius. Taikiai diskutuoja, tariai, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą ar kelis nuolatinis žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.	Kurti bendras grupės tradicijas, elgesio taisykles, piešti jas, užrašyti, parinkti simbolinius paveikslėlius. Lankytis kitose darželio grupėse, pastebėti, kad aplink yra daug skirtingo amžiaus vaikų, kuriuos reikia pagloboti, draugauti. Komentuoti priimtinius ir nepriimtinius vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Skatinti ir pagirti vaiko norą pasidalinti žaislais, kitais daiktais, ypač tose situacijose, kai tenka trumpam atidėti savo norų patenkinimą. Pasiūlyti veiklos, kurioje keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, skatinti bendradarbiavimą. Skatinti žaisti su vaiku, kurio kiti nepriima į žaidimus, mokėti užjausti, suprasti kitą. Siūlyt žaisti vaidmeninius, kūrybinius, statybinius žaidimus, tariantis dėl vietos, vaidmenų, klausyti draugų norų, siūlymų, skatinti susitarti. Žaisti judriuosius žaidimus, laikantis žaidimo taisyklių, derinant savo veiksmus, kartu patiriant džiaugsmą. Interpretuoti, vaidinti, fantazuoti drauge su kitais, išreiškiant savo įspūdžius, išgyvenimus, socialinę patirtį
7 žingsnis	Nusiteikęs susipažinti, susidraugauti, geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais. Supranta kas yra gerai, kas blogai, stengiasi elgtis pagal savą gero elgesio supratimą. Draugauja bent su vienu vaiku, palankia, mandagiai, tolerantiškai bendrauja ir bendradarbiauja su visais vaikais (dalijasi žaislais, tariai, supranta kitų norus, derina veiksmus).	Tyrinėti. apmąstyti, komentuoti savo santykius su grupės draugais. Sutikti draugiškai naujai į grupę atėjusius vaikus, padėti jiems adaptuotis grupėje, įtraukti į žaidimą. Sudaryti sąlygas, kad kiekvienas vaikas pasijustų grupės dalimi. Įvairių veiklų metu vaikus skatinti dalytis įspūdžiais, reikšti savo nuomones, požiūrius,

	Supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitam. Pastebi ir priima kitų draugiškumo, palankumo ženklus, gerbia kitus vaikus, išklauso jų nuomonę, iš jų mokosi.	vertinimus. Kurti situacijas ar užduotis, kurias atlikdami vaikai turi galimybę suvokti, kad jų norai, poreikiai, interesai gal būti skirtingi, tačiau visi yra vertingi ir turi teisę egzistuoti. Skatinti vaikus ieškoti išeities, spręsti, konfliktines situacijas. Atkreipti vaikų dėmesį į jų žodžių ir veiksmų pasekmes kitiems grupės nariams, būtinybę atsiprašyti netinkamai pasielgus (įžeidus, įskaudinus kitą, netesėjus duoto žodžio, sulaužius pažadą). Žaisti, atlikti bendras užduotis, mokytis dalytis priemonėmis, žaislais, taip pat patirtimi, sumanymais. Kartu su vaikais aptarti, nagrinėti įvairias jų kasdienio gyvenimo situacijas, elgesį, pabrėžti, kad teisės yra neatsiejamos nuo pareigų (pavyzdžiui, vaikas gali reikšti savo nuomonę, tačiau turi leisti tai padaryti ir kitam). Drąsinti galvoti ir kalbėti apie savo emocijas, jausmus, kurių kyla žaidžiant, veikiant kartu su kitais. Su vaikais kalbėti, aptarti įvairius emocinių sunkumų įveikimo būdus (pvz., įvardyti, kaip jautiesi, tam tikram laikui pasitraukti iš grupinės veiklos, giliai pakvėpuoti, po to vėl sugrįžti ir pan.)
--	---	--

8. SAKY TINĖ KALBA

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – nusiteikęs išklausyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.		
Esminis gebėjimas – klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreišdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.		
1 žingsnis	Klausymas. Klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbančio suaugusiojo toną. Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmiais atsakyti į klausimus	Kalbėti su vaiku apie tai, ką tuo metu darome ir matome, kai keičiame sauskelnes, maitiname ar rengiame, guldome miegoti. Kasdien grupės aplinką papildyti naujais daiktais, žaislais, juos vaikui nuolat pavadinant. Žaidinti, juokinti, kykuoti vaiką, sakant trumpus eilėraštukus, pvz., „Virė virė košę“. Žaisti žaidimus: „Kas pasislėpė?“, „Ko neliko?“, „Kur pasislėpė?“ ir kt.

	Kalbėjimas. Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksams įvardyti, norams išsakyti, palydi juos judesiu	Skatinti tarti čiauškėjimo garsus, garsų junginius, vaiko netariamus garsus ir garsų junginius. Skatinti mėgdžioti trumpus žodelius. Su vaiku kalbėti taisyklingai, tariant garsus, kad susidarytų ryšys tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio, rodymas turi sutapti labai daug kartų. Skatinti pasakyti ką mato knygutėje, klausyti sekamų pasakų, skaitomų grožinės ir pažintinės literatūros kūrinių. Atsakyti į trumpus klausimus, susijusius su sekta ar skaityta pasaka: Kas čia?, Ką veikia?
2 žingsnis	Klausymas. Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta trumpus tekstus: žaidimus, eilėraščius, pasakas, pasakojimus, su dienvakarės susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus	Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius, tą patį dalyką nusakyti kuo įvairesniais žodžiais. Taisyklingai vadinti su vaiku bendraujančius suaugusiuosius, įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Skatinti vaiko klausinėjimą. Kalbant su vaiku sudaryti ryšį tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio. Sutapatinti žodžio tarimą su daikto ar veiksmo rodymu. Kasdien raiškiai deklamuoti, pasakoti trumpus tekstus
	Kalbėjimas. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiodami, kartodami žodelius, veiksmus, mimikas dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. Dviejų trijų žodžių sakiniais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinius	Palaikyti vaiko norą tarti, kartoti žodžius. Skatinti bendravimą su suaugusiais ir kitais vaikais. Pastebėti, kuo vaikas domisi, į ką žiūri, ką rodo, ko klausia, ką bando pasakyti, išreikšti. Paskatinti vaiką kalbėti, jam padedant pasakyti žodžius. Skatinti vaiką kartoti dainelių, eilėraščių, žaidimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba, mėgdžioti dažnai girdimus gyvūnų bei paukščių balsus. Žaisti su vaiku žaidimus, kurių metu vaikui reikėtų šokinėti, pliaukšėti delnais, šokti
3 žingsnis	Klausymas. Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus	Skaityti ir pasakoti vaikams apie kitus vaikus, artimiausios aplinkos gyvūnius, vaikams skirtų televizijos laidų veikėjus, siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi.

		Skaityti atsižvelgiant į kūrinį garsiai arba tyliai, greitai arba lėtai, perteikiant teksto emocijas. Kalbėjimą su vaiku nuolat įvairinti naujais žodžiais, nusakančiais artimiausią aplinką. Mokėti suprasti suaugusiojo prašymus
	Kalbėjimas. 3–4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį.	Skatinti vaiką nuolat pasakoti apie save, savo norus, rūpesčius, šeimos narius. Kalbinėmis užduotimis keliant klausimus: „Koks?“ „Kodėl?“ „Kur?“ „Kaip?“ skatinti vaiką nusakyti aplinkos reiškinių savybes, ieškoti įvykių priežasčių ir pasekmių, pasakoti apie tai, kas vyksta ar vyko apie jį patį, apie tai, ką jis veikia, ko nori, ką mėgsta. Kalbant skatinti vaiką vartoti mandagumo žodelius. Deklamuoti eilėraščius, užbaigti žinomų pasakų, eilėraščių frazes. Kartu su vaikais žiūrėti filmukus, skatinti pasakoti apie tai ką matė ir girdėjo žodžiais, gestais. Kartoti girdėtus eilėraščius, dainuoti daineles, žaisti žaidimus.
4 žingsnis	Klausymas. Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinų literatūrine kalba, tarmiškai. Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Stengiasi suprasti kito kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus	Skaityti vaikui tekstus ne tik literatūrine kalba, bet ir tarmiškai. Skatinti atidžiai išklausyti sekamų kūrinėlių, padedant auklėtojai atpasakoto perskaitytą pasakėlę

	Kalbėjimas. Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ar veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika	Atkreipti vaiko dėmesį į kita kalba kalbančius aplinkinius. Skatinti vaiką įvairiose bendravimo situacijose gyvai kalbėtis su draugais, užmegzti kontaktą, kviesti veikti kartu. Bendrauti su auklėtojomis, auklėtojos padėjėja, domėtis kitais žmonėmis. Bendraujant su suaugusiais, vartoti elementarius mandagumo žodžius. Skatinti pasisveikinti, atsisveikinti, padėkoti, išklausti šalia esantį, stengtis jį suprasti. Skatinti vaiką kalbėti apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusius išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius. Įvardinti paprastais žodžiais kasdien matomus daiktus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus. Trumpai pasakoti apie paveikslėlį. Su vaiku kalbėti taisyklingų konstrukcijų sakiniiais, taisyklingai tariant gimtosios kalbos garsus, skatinant įvairiuose žodžiuose juos atpažinti. Pratinti taisyklingai formuluoti sakinius. Džiaugtis kiekvienu vaiko žodinės kūrybos bandymu, neprieštarauti, nesišaipyti iš jo. Vaiko kalbos jausmą žadinti emocija, ekspresyvia ir vaizdinga kalba
5 žingsnis	Klausymas. Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių), apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius klausosi gyvai, įrašų. Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba	Sudaryti galimybes vaikui susipažinti su įvairių žanrų tekstais. Padėti vaikui pajusti tekstų stilistinę įvairovę. Skaityti įvairių žanrų tekstus (pvz., skelbimus, reklamines skrajutes, įvairių enciklopedijų tekstus, autorines pasakas ir pan.)
	Kalbėjimas. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus.	Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą, rodant susidomėjimą tuo, ką jis kalba, užduodant vaikui atvirus klausimus. Skatinti vaiką kalbėti apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. Plečiant jo žodyną, turtinti jį įvairiais techniniais terminais. Sužinojus naują žodį, skatinti išsakyti savo įspūdžius.

	Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas	Skatinti vaiką kalbėti apie nutikimą, patirtį prisimenant kuo daugiau įvykio aplinkybių, detalių, pateikiant vaikui įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą: kur tai nutiko, ką ten girdėjai, ką tada jautei ir kt. Būti dėmesingu pasakojimo klausytoju. Kalbant su vaiku vartoti įvairias kalbos dalis (veiksmažodžių laikų įvairovę, įvairius būdvardžių laipsnius, išiktukus, jaustukus ir pan.). Skatinti vaiką išgirsti pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Su atpažintu garsu sugalvoti naujų žodžių. Dėlioti įvairios medžiagos raides, korteles su žodžiais, daiktais ir jų pavadinimais. Žaisti žodžiais juos trumpinant, įvairiai jungiant. Žaisti klausimų-atsakymų reikalaujančius žaidimus (pvz., „Kas ten triuška? Tindiriuška.“) Skaitant kūrinėlius, nutylėti frazę ar žodį, skatinant vaiką juos pasakyti. Įvairiai inicijuoti eilėraščių, istorijų, pasakų kūrimą, pvz., kaip sugalvoti pasakos pradžią ar pabaigą, atvirkštinę pasaką
6 žingsnis	Klausymas. Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius.	Ugdymo veikloje klausytis įvairios stilistikos tekstų. Padedant vaikui suvokti pasakojimo turinį, išskirti ir aptarti su vaiku pasakojimo eigą. Žaisti žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoti, inscenizuoti.
	Kalbėjimas. Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta. Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius.	Sudaryti kuo daugiau ir įvairesnių bendravimo situacijų, kurios inicijuotų turiningus vaikų pokalbius apie jiems įdomius daiktus, poelgius, reiškinius, nutikimus, vartojant jiems mažiau girdimus, sudėtingesnės sandaros žodžius. Skatinti vaikus klausinėti apie tai, kas jiems įdomu, negirdėta, diskutuoti apie tai tarpusavyje ir su auklėtoja. Pratinti vaiką reikiamą informaciją perduoti kitiems. Pasakoti vaikams apie jiems nepažįstamą patirtį, skatinant juos kurti pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus, vartojant išgalvotus žodžius, kalbą.

	Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmybiškais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.	Žaisti įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus (pvz., „kur - mur, mė - bė, zė - žė“ ir kt.), dainuoti ritmines daineles, ieškoti aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu. Išmėginti kalbinės raiškos priemonės kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant. Inicijuoti įvairius vaikų žodžių žaidimus, pasakojimų būdus: spontaniškus, atkuriamuosius, kūrybinius, fantastinius, ir kt.
7 žingsnis	Klausymas. Nepertraukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi TV ir radijo laidų vaikams. Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdes, humorą, fantazijas, palyginimus, žodžių daugiareikšmiškumą. Išklauso ir supranta 3-4 dalių verbalinę instrukciją. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą. Kalbėjimas. Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta (nutikimus, susitikimus, įspūdžius, veiklą) įvykių eilės seka. Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaikškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. Pasakoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima. Kalbasi apie spaudinių iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, parduotuvėse ir kt., apibūdina, aiškina. Pagal taisykles kalbasi telefonu. Taisyklingai vartoja įvairias konstatuojamųjų ir klausiamųjų sakinių formas (kada, kur, kaip ir kt.). Kuria naujus žodžius pagal perprastas žodžių darybos taisykles. Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka. Girdėtų kūrinių kalbinės raiškos	Kurti atidumo, susikaupimo, kalbėjimo po vieną, klausinėjimo situacijas. Sudaryti galimybę klausytis sekamų pasakų, sakmių, padavimų, skaitomų grožinės literatūros ir pažintinių tekstų, deklamuojamų eilėraščių, muzikos įrašų, radijo ir TV laidų vaikams; kartu skaityti periodinę vaikų spaudą Skatinti pasakojant laikytis elementaraus plano: pradžia, dėstymas, pabaiga. Skatinti vaikų pastangas kalbėti taisyklingai; kartu siekiama nepažeisti individualaus vaiko kalbėjimo stiliaus. Organizuoti kalbos žaidimus: sudarinėti naujus žodžius, ieškoti panašią ar priešingą reikšmę turinčių žodžių, kurti mįsles, žaisti perkeltinėmis prasmėmis, vaikams siūlyti paaikškinti arba atspėti žodžių reikšmes (pvz., stalo žaidimas „Alias“)

	elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erziniuose ir kt. Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžiai ar pabaigai posakius. Deklamuoja modernius eilėraščius. Žaidžia kalba – rimais, ritmais, kuria naujus žodžius.	
--	--	--

9. RAŠYBINĖ KALBA

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.		
Esminis gebėjimas – atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.		
1 žingsnis	Skaitymas. Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiais	Sukurti vaikui knygų aplinką, kad jis galėtų pačiais įvairiausiais būdais pažinti knygutes: vartinėti, čiupinėti, žaisti. Pasisodinus kūdikį ant kelių, kartu vartyti, žiūrinėti paveikslėlius. Kalbėti vaikui apie tai, ką mato kiekviename puslapyje
	Rašymas. Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas	Sudaryti situacijas, kuriose mažylis galėtų matyti, kaip rašote
2 žingsnis	Skaitymas. Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jam jas perskaitytų. Kartais knygėlę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius	Laikant vaiką ant kelių, skaityti knygutę. Leisti vaikui pačiam laikyti knygutę, versti lapus. Rodyti vaikui knygelių paveikslėlius, kalbėti apie juos. Vartant ir skaitant knygeles skatinti vaikų žodinę ir kūno kalbą. Skaitomų kūrinių tekstą sieti su jo gyvenimu
	Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape	Pozityviai vertinti vaiko keverzones. Džiaugtis jo pasiekimais. Nuolat skatinti keverzonėmis reikšti savo mintis
3 žingsnis	Skaitymas. Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradeda pažinti aplinkoje esančius simbolius	Skaityti vaikui kelis kartus per dieną, parinkus trumpus tekstukus, kuriuose kartojasi tie patys žodžiai. Skaityti normaliai, vengti vaikiškų intonacijų, teatrališkumo. Skirtingai perteikti atskirų personažų kalbą. Skatinti vaiką pavadinti kiekvieną paveikslėlį. Kalbėti su vaiku apie iliustraciją, kad jis susietų vaizdą su konkrečiu daiktu. Skaitymo metu leisti vaikui liesti ar laikyti su tekstu susietus daiktus. Nuolat atkreipti vaikų dėmesį į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, aiškinti jų reikšmę

	Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis kraiglioja vertikalias ir horizontalias linijas.	Pozityviai vertinti vaiko keverzones. Džiaugtis jo pasiekimais. Nuolat skatinti keverzonėmis reikšti savo mintis
4 žingsnis	Skaitymas. Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. Skaito knygelę paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje.	Įvairioje bendravimo aplinkoje vartoti žurnalą, knygą, bukletą ar skrajutę. Skatinti vaiką domėtis suaugusiojo skaitomu tekstu suteikiant jam informacijos apie skaitymą. Vaikui užduoti klausimus apie tai, ką „perskaitė.“ Atsakymus užrašyti ir jam paskaityti. Vaiko „perskaitytą“ tekstą pasiūlyti iliustruoti. Žiūrint paveikslėlį skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir pan.
	Rašymas. Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu). Keverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje	Turtinti vaiko aplinką įvairiais rašikliais, sudaryti galimybę pažinti kompiuterį. Skatinti keverzonėmis užrašyti savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėti po dailės darbais, grupės ar viešojo bibliotekoje atsiimant knygas ir kt. Verti vardo, pavardės raidžių karolius. Ieškoti aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės.
5 žingsnis	Skaitymas. Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms, įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus	Grupėje kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką. Skaityti tekstus, kuriuose žaidžiama su kalbos garsais, kurie atspindi vaiko pažįstamas raides. Raidėms sugalvoti smagius pavadinimus: A – stogelis, H – kopėtėlės, sudarant žodinius vaizdinius. Skatinti vaiką apie raides, jų charakterį kurti istorijas, pasakas. Nuolat kreipti vaiko dėmesį į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan. Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. Skatinti nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, ištiktukais, dalyviais,rieveiksmiais. Skatinti vaikus kurti rankų darbo knygeles su paslaptinomis durelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt. Padėti pajusti vaikams ryšį tarp vaizdo ir žodžio „skaitant“ iliustracijas. Skatinti vaiką sugalvoti

		rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstus
	Rašymas. Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir kt.) Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, istorijas, filmukus. Iliustracijoje nukopijuoja parašytus žodelius. Kuria ir gamina savo rankų darbo knygeles. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius)	Praturtinant vaiko aplinką skirtingo turinio spaudiniais, skatinti savarankiškai kurti reklamas, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt. Skatinti vaiką įvairioje veikloje kopijuoti atskiras raides, žodžius. Skatinti rašyti savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. Skatinti vaiką savo veikloje skaitytas pasakas atvaizduoti įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti. Skatinti vaiką pasirašyti savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu
6 žingsnis	Skaitymas. Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradedą suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus	Grupės knygų kampelį nuolat papildyti įvairių žanrų knygomis, rašytiniais tekstais. Kartu su vaiku kasdien skaityti knygas. Pakalbėti apie skaitomo teksto veiksmą, kokie įvykiai aprašyti. Susieti perskaitytą tekstą su vaiko patirtimi. Organizuoti vaiko vardo raidžių dieną. Skaitant knygeles, atkreipti vaiko dėmesį į atskiras raides, žodžius, teksto dėstymą įvairaus žanro knygose. Sudaryti vaiko vardo, jo artimųjų vardų raidžių abėcėlės (t. y., asmeninį vaiko raidžių žodynėlį)
	Rašymas. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.	Skatinti vaiką kuo dažniau kurti žodinius laiškus, telegramas, pranešimus, žinutes. Sukurtą tekstą pasiūlyti perteikti įvairiais simboliais. Skatinti vaiką kopijuoti reikiamus žodžius, raides, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygose, bukletuose, skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, iškabose. Skatinti vaiką įvairiais simboliais perteikti informaciją apie save, kitus, aplinką. Pasiūlyti veiklos, kurioje vaikui kiltų poreikis užrašyti įvairių objektų pavadinimus, simbolius. Pasiūlyti vaikams

		atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją perrašyti ar savarankiškai užrašyti kompiuteriu
7 žingsnis	Skaitymas. Gerbia ir tausoja knygas, kitus spaudinius (kalendorius, žurnalus ir kt.). Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.). Atpažįsta ir pavadina keletą įvairiu šriftu parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių). Atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką, tašką). Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant. Imituodamas skaitymą, kuria savo pasakojimą, susijusį su patirtimi, fantazuoja. Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą ir kt.) Rašymas. Piešiniu, rašinėjimais, raidėmis atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus. Piešiniuose, po darbeliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius. Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių	Vaikams daug skaityti ir kalbėti apie knygas, raštą, informacijos perdavimo būdus. Palaikyti ir skatinti bet kokius vaikų bandymus skaityti. Sudaryti sąlygas aktyviai naudotis grafiniais simboliais (raidėmis, skaitmenimis, ženklais, simboliais) ir priemonėmis Drąsinti rašyti, džiaugtis visais vaikų bandymais tai daryti. Pasiūlyti didelių popieriaus lapų, įvairių rašiklių, kreidelių ir kt. Sudaryti galimybes rašyti grupėje (lentoje, ant stiklo ir pan.), dėti raides, žodžius iš sagų, pupų, karoliukų, pagaliukų ir t. t. Būnant lauke, ieškoti panašių į rašmenis formų aplinkoje, išnaudoti visas progas mokytis rašyti (sniege, smėlyje, molyje ir kt.), dėti raides, žodžius iš įvairiausios gamtinės medžiagos. Išnaudoti vaiko domėjimąsi kompiuterinėmis technologijomis

10. APLINKOS PAŽINIMAS

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.		
Esminis gebėjimas – įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.		
1 žingsnis	Domisi aplinka, atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus	Kurti aplinką, kurioje vaikai susipažintų su buities daiktais ir jų paskirtimi (šaukštu valgome, plaktuku kalame, iš puoduko

		geriame ir kt.), parodytų, o vėliau ir įvardintų namų apyvokos daiktus
2 žingsnis	Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, augalus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojami (šukos, šaukštas, nosinaitė)	Įvairius aplinkoje esančius žaislus, daiktus pamatyti iš skirtingų perspektyvų: iš arti, toli, tyrinėti juos visais pojūčiais, matyti spalvas, liesti paviršius, girdėti sklaidžiamą garsą. Ieškoti paveikslėliuose ar tarp žaislų nurodyto gyvūno, mėgdžioti jo balsą, parodyti, o vėliau ir įvardinti gyvūnų pagrindines kūno dalis, kai kuriuos skiriamuosius požymius (uodega, sparnai), judesius (skrenda, plaukia, bėga). Paveikslėlyje ar aplinkoje parodyti gėlytę, medelį, bandyti pasakyti spalvą, kiekį. Skatinti išbandyti daiktus, kaip įrankius, juos pavadinti. Galvoti ir kalbėti apie tai, ką jie daro su žaislais ar daiktais. Inicijuoti klausimus apie tai, kodėl kas nors vyksta, atsitinka
3 žingsnis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus	Sudaryti sąlygas spausti mygtukus, rankenas, atkabinti kabliukus, bandyti segti sagas, ką nors išvynioti ir suvynioti, išpakuoti ir kt. Suaugusiems prižiūrint, atsargiai ir saugiai žaisti su mechaniniais žaislais, statybine medžiaga, statyti nesudėtingus statinius, žaisti siužetinius žaidimus. Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti transporto priemones, augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje, patalpose ir išėjus į lauką. Skatinti kalbėti apie tai, ką gyvūnėlis ėda, kokius vaikus veda, ko reikia augalui, kad jis augtų ir pan. Mokyti pavadinti savo kūno dalis, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą

4 žingsnis	Pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės kurioje gyvena pavadinimus, savo vardą, pavardę, šeimos narių vardus. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Nusako gyvūnų ir augalų požymius, atpažįsta gamtoje ir paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba)	Skatinti domėtis šeimos tradicijomis, šeimos šventėmis ir apie jas kalbėtis, atkreipti dėmesį, kad ir darželyje laikomasi tradicijų. Domėtis tėvėlių profesijomis, apsilankyti jų darbo vietose. Sudaryti galimybę stebėti augalus ir gyvūnus gamtoje ir namų ūkio aplinkoje, žiūrėti paveikslėlius. Skatinti vaikus kalbėti apie gyvūnų, augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti ir prižiūrėti
5 žingsnis	Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę, pasako savo gatvės pavadinimą, įvardija kelis žinomus miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, valgyklą. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir laukinius gyvūnus. Pasako naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas nusako, kaip juos naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz. ugnikalnių išsiveržimu, žemės drebėjimas ir pan.)	Įvairių priemonių pagalba kaupti informaciją apie naminius ir laukinius gyvūnus, vabzdžius, paukščius, žuvis, jų jauniklius, išorinius požymius, gyvenimo būdą ir mitybą. Diskutuoti su vaikais kaip daržovės, vaisiai, uogos vartojami maistui, kuo naudingi, kokius vitaminus turi. Siekti, kad suprastų, jog ne visus augalus galima ragauti, kad yra ir nuodingų. Skatinti stebėti dienos orus, metų laiką, gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, muziką, nesudėtingą vaizdinę informaciją. Kalba apie tai, kuo bus suaugęs. Stebėdami fotografijas, aiškinasi, kuo panašūs į savo artimuosius
6 žingsnis	Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Pasakoja apie tradicines šventes. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.)	Pasivaikščiojimų, išvykų bei ekskursijų metu pratintis globoti ir saugoti gamtą, augmeniją, gyvūniją, demonstruoti gebėjimą tinkamai elgtis gamtoje, viešose vietose, dalyvauti gamtos saugojimo programose, projektuose, ekologiniuose renginiuose, akcijose. Skatinti vaikus pasakoti apie savo augintinius, jų priežiūrą ir poreikius, zoologijos sode ar miške matytus gyvūnus, kaime auginamus gyvulius. Būnant gamtoje sukurti situacijas, siekiant aiškintis, diskutuoti kuo naudingos uogos, daržovės. Sudaryti sąlygas naudotis šiuolaikinėmis technologijomis. Kaupti informaciją apie pasaulį, žmones, reiškinius, gimtinę, savo

	Pažįsta, saugo, gerbia ir puoselėja gyvąją ir negyvąją gamtą. Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, informaciją. Mokosi rūšiuoti atliekas.	šalį, tradicijas, šventes. Aiškintis savo miesto savitumus, įžymybes. Susipažinti su šalies sostine Vilniumi, šalies simbolika, prezidentu, mokyti parodyti žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, savo miestą, pažinti Lietuvos vėliavą, herbą. Stebėti, analizuoti, grožėtis įvairiais žmogaus ir gamtos sukurtais kūrinių. Prisidėti prie grožio kūrimo, žinoti jog negalima teršti. Aiškintis, kodėl reikia taupyti popierių, elektrą, vandenį. Skirti ir pavadinti paros dalis: dieną, naktį. Stebėjimų metu apibūdinti orą, jo pokyčius žymėti kalendoriuje, susipažinti su gamtos pakitimais rudenį, žiemą, pavasarį, vasarą, žmonių atliekamais darbais įvairiais metų laikais. Aiškintis, stebėti kuo kiekvienas metų laikas patrauklus, gražus, susipažinti su sniego ir vandens savybėmis
7 žingsnis	Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausius bruožus (miške vyrauja medžiai ir krūmai, pievose – žolės, vandens telkinių augalai gali augti tik panirę ar pusiau panirę į vandenį ir pan.). Suaugusiųjų padedamas pastebi požymius, kurie rodo augalų bei gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje. Nurodo kelis gyvūnus, kurie minta tik augalais, ir kelis, kurie minta kitais gyvūnais ir vadinami plėšrūnais. Atpažįsta po kelis miško ir vandens augalus bei gyvūnus, valgomuosius grybus. Paaikškina, kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus. Nusako iš ko ir kaip gaminama duona, pieno produktai. Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauja, aiškinasi kodėl; pateikia (ne) tirpstančių medžiagų, vandenyje (ne) skęstančių daiktų pavyzdžių. Domisi gamtos reiškiniais ir jų aiškumu (rasa, vaivorykštė, vėjas). Nusako, kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse.	Organizuoti išvykas, ekskursijas po gyvenamosios vietos apylinkes; susitikti su žmonėmis galinčiais pasidalyti su vaikais savo gyvenimiška patirtimi. Pasakoti apie savo turimą (ar norimą turėti) gyvūną ar augalą. Nurodyti, argumentuoti, kokie gamtos reiškiniai jį sužavėjo ir kodėl. Nusakyti kaip skiriasi orai kitose šalyse. Saugoti ir tausoti gamtą, tvarkyti aplinką, ją tausoti, saugiai elgtis. Domėtis visuomeniniais reiškiniais, dirbti kolektyve(daryti prielaidas, jas tikrinti, atlikti bandymus). Sudaryti galimybę žiūrėti ir aptarti(gretinti , lyginti, analizuoti) įvairius paveikslėlius, filmus, nuotraukas, knygas, kur pavaizduoti įvairūs gamtos objektai. Vaikai mokosi planuoti ir atlikti elementarius gamtos stebėjimus, paprastus tyrimus, bandymus. Sudaryti galimybes klausytis gamtos garsų, užuosti kvapus, mėgautis spalvomis, klausytis pasakojimų. Stebėti ir tyrinėti augalų ar gyvūnų poreikius, jų gyveno būdą, įpročius, kelti

	Paaishkina, kad saulė apšviečia ir šildo Žemę; samprotauja, kuo planetos skiriasi nuo žvaigždžių. Tvarkingai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką. Paaishkina, kad reikia taupyti elektrą, šilumą, vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, esant galimybėms jas rūšiuoja. Samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms, dirbantiems įvairius darbus. Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita mūsų ir kitose šalyse. Domisi savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais, gali trumpai papasakoti. Domisi aktualiais visuomeninio gyvenimo įvykiais. Bando prisiimti atsakomybę už bendrą darbą, stengiasi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose	hipotezes ir jas nagrinėti, daryti išvadas. Grupėje auginti augalus, jais rūpintis, stebėti gyvenimo ciklą nuo sėjos iki žydėjimo. Palaikyti ir pastiprinti spontanišką vaikų norą stebėti ir interpretuoti pokyčius, vykstančius gamtoje, keičiantis metų laikams, orams. Tyrinėti, eksperimentuoti su įvairiomis medžiagomis. Dalyvauti visuomeniniuose renginiuose, dirbti kolektyve
--	--	--

11. SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinių nuostata – nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.		
Esminis gebėjimas – geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.		
1 žingsnis	Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne). Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius daiktus, kartoja matytus veiksmus su daiktais.	Klausytis ir teatralizuoti žaidimus, kuriuose kas nors daroma: „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“, „Slėpynės“, „Ropė“ ir kt.
2 žingsnis	Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštais kiek turi metukų). Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.	Pavadinti daiktus, rūšiuoti juos pagal dydį, spalvą, kiekį (vienas, daug), dėti nesudėtingus loto. Skatinti atrinkti parodytos formos ir spalvos daiktus, žaislus. Grupuoti daiktus, žaislus pagal formą, spalvą, dydį. Sudaryti daiktų, žaislų eiles nuo didžiausio iki mažiausio ir atvirkščiai.

		Nevaržomai ardyti ir surinkti daiktus, tyrinėti jų dydžius, santykius. Visaip eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais, formomis, daiktų judesiais. Domėtis vaiko veikla jį kalbinant, pakartojant žodžius, judesius, skatinant vaiką juos įsidėmėti
3 žingsnis	Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę. Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktams lyginti skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat – ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.	Tapatinti daiktus, dedamus į įdubimą, išpjovą tiesiogiai: pridedant, pamatuoju. Mokyti paimti vieną (du) daiktus, padalyti daiktus po vieną, sudėlioti juos į dvi, tris krūveles. Pasakyti kurioje iš dviejų grupių yra vienas daiktas ir kur yra jų daug. Skatinti vaiką pakartoti paveiksluose pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą, nusakančius žodžius. Rūšiuoti daiktus. Leisti eksperimentuoti su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, siekiant pastatyti kuo aukštesnį bokštą, nutiesti ilgesnį kelią ir pan. Grupuoti vienerūšius, labai skirtingos formos daiktus, pagal kontrastingas spalvas ir kitus požymius. Eilės tvarka sudėti 3-4, o vėliau ir 4-5 skirtingo dydžio žiedų piramidę. Atlikti įvairius veiksmus su didaktiniais žaislais (išdėlioti, surinkti, sumauti žiedus, įdėti vieną į kitą ir kt.). Dėlioti iš dviejų-keturių dalių dėlionės, korteles
4 žingsnis	Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai. Supranta, kad prie daiktų pridedant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras). Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Grupuoja daiktus pagal jų spalvą, formą, dydį. Skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Vartoja žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis.	Skaičiuoti, matuoti, lyginti, grupuoti, apibendrinti, klasifikuoti įvairius daiktus, informaciją. Dalyvauti pažinimo, tyrinėjimų ir atradimų savaitėje. Aplinkoje ieškoti daiktų, kurių yra po vieną, po daug. Naudoti paveikslėlius, kuriuose pavaizduoti 1-3 daiktai, dvi trys 1-3 daiktų grupės. Skatinti atsakyti į klausimus „Kiek?“ „Ar daiktų po lygiai?“, žaisti domino. Kalboje vartoti žodžius vienas, daug, nė vieno. Taisyklingai skaičiuoti daiktus, garsus, judesius, taisyklingai vartojant kelintinius skaitvardžius. Skaičiuoti ir atskaičiuoti daiktus, judesius, garsus pagal pasakytą skaičių ar pateiktą pavyzdį. Pasiūlyti vaikui dalyvauti

	Pradedą skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį ar nugarą. Nurodydamas kryptį vartoja žodžius: pirmyn – atgal, aukštyn – žemyn, kairėn – dešinėn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.	žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesių ar garsų elementai. Pasiūlyti vaikui pakaitomis suverti dviejų spalvų karoliukus, žaisti ledą, stalo žaidimus.
5 žingsnis	Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, atsako į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek mažiau? Pastebi kaip sudaryta daiktų seka, geba pratęsti ją. Skiria kelintinius skaitvardžius. Skiria ir pavadina spalvas, formas, nusako daiktų dydį, erdvinę padėtį. Grupuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą, dydį. Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja sąvokas: ilgesnis, trumpesnis, siauresnis, platesnis, aukštesnis, žemesnis, lengvesnis, sunkesnis. Supranta ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradedą suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas: šiandien, vakar, rytą. Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vien spalvis“, „dvi spalvis“.	Lyginti labai kontrastingus, mažiau kontrastingus ir vienodus daiktus pagal ilgį, plotį, aukštį, masę, storį. Daiktus padėti šalia, uždėti ant viršaus, padėti apačioje ir t.t. Lytėjimo, regėjimo bei judėjimo pojūčių pagalba susipažinti su geometrinėmis figūromis. Aplinkoje ieškoti atitinkamos formos daiktų, aiškintis, kad geometrinės figūros gali būti įvairių dydžių ir spalvų. Dėlioti geometrines figūras didėjimo ir mažėjimo tvarka. Karpyti, piešti, spalvinti trikampus, stačiakampus. Iš įvairių formų kurti ornamentus.
6 žingsnis	Susieja daiktų kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) po lygiai, vienu, dviem, daugiau (mažiau) pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2-3 pasikartojančiais elementais. Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu). Atranda, kad į	Sudaryti kasdienines situacijas, kuriose galima skaičiuoti, matuoti, lyginti įvairius daiktus. Įvairių žaidimų metu pratintis skirti dešinę ir kairę rankas, nustatyti savo kūno erdvinę padėtį ir pagal tai nurodyti kryptį nuo savęs (pirmyn, atgal, aukštyn, žemyn, kairėn, dešinėn), skirti ir išreikšti žodžiais erdvinius vieno ar kito daikto santykius su savimi (prieš mane, langas), judėti nurodyta kryptimi: pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn ir t. t., nusakyti daikto padėtį kito daikto atžvilgiu. Žiūrint įvairius paveikslėlius, pasivaikščiojimų

	skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę, į dešinę, aukščiau, žemiau, virš, po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už ir kt. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (savaitės dienos, metų laikai ir pan.)	metu, susipažinti su paros dalimis: diena, naktis, rytas, vakaras; aiškinasi jų nuoseklumą, taip formuojant supratimą apie parą, teisingai vartojant sąvokas: vakar, šiandien, rytoj. Kasdieninės veiklos metu susipažinti su savaitės dienomis, pasakyti, kuri šiandien diena, kuri buvo vakar, kuri bus rytoj. Kalbėti ką vaikas kasdien veikia ryte, dieną, vakare, naktį, ką veikė vakar, ar ką veiks rytoj. Žaisti žaidimus padedančius suvokti laiko trukmę
7 žingsnis	Pradedama suprasti ryšius tarp skaičių (pvz., kad šeši susideda iš dviejų trejetų arba iš trijų dvejetų porų). Pradedama suprasti ir vartoti žodžius: sudėti, pridėti, atimti, kiek bus, kiek liks ir pan. Išdėlioja daiktus į eilę pagal tą patį požymį (pvz. pagal spalvos intensyvumą). Skiria ir pavadina plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras (kubą, rutulį); aplinkoje randa daiktus, savo forma primenančius šias figūras. Dėlioja paveikslėlius iš didesnio kiekio elementų, stato iš smulkesnių detalių. Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą). Pradedama suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kitai grupei pagal kitą požymį. Pradedama suprasti, kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta, (pvz. sako: „Aš esu didelis, o kačiukas mažas, bet aš esu mažas, o namas didelis“). Moka parodyti, kur yra greta (tačiau tik iš šonų, ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai (pvz. lauko durys, sodas). Žaisdamas naudojami vis didesne erdve	Naudoti skaičius, kalbėti apie kiekį, nusakyti seką, lyginti aibes. Sudaryti sąlygas skaičiuoti objektus aplinkoje. Skaičiavimas turi būti speciali veikla įvairiose situacijose (pvz. apie pinigus, kišenpinigius, jų naudą, taupymą, lyginti kainas ir kt.) Išnaudoti kasdienės situacijas, kur galima rinkti duomenis, ieškoti atsakymų į iškilius klausimus. Mokinti gretinti, grupuoti, klasifikuoti įvairius daiktus. Mokinti atlikti logines operacijas su realiais daiktais ar specialiomis priemonėmis. Mokinti nustatyti ir lyginti požymius – ilgį, tūrį, masę, laiką, temperatūrą ir kt. Sudaryti galimybes lyginti, kuo skiriasi ir kuo panašūs atskiri daiktai ar objektai (pvz. vanduo ir ledas, akmuo ir druska).

12. MENINĖ RAIŠKA

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – jaučia meninės raidos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.		
Esminis gebėjimas – spontaniškai ir savitai reiškia išpūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.		

1 žingsnis	Muzika. Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonaciją, judesius, išraiškingą mimiką, suklusdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. Eksperimentuoja garsais: barškina barškutį, maigo cypukus, judina varpelį	Dainuoti trumpas, pasikartojančio teksto vaiko pasauliui artimas dainas, kartojant su auklėtoja, imituojant judesiais. Žaidinti, supti, kutenti, myluoti, jodinti, linksminti vaiką specialiai šiems tikslams skirtais žaidinimais ir liaudies dainelėmis (pvz., „Mylu mylu spust“, „Katutės“, „Grūdu grūdu čiulkinėlį“, „Kėkū kėkū“ ir kt.)
	Žaidinimai ir vaidyba. Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja palikdamas pėdsakus (taškus, linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas liečia, apžiūrinėja, varto	Išraiškingai ir džiugiai bendrauti su vaiku, siekiant sukelti jam teigiamas emocijas. Į vaiko skleidžiamus garsus atsakyti balsu, perteikiant įvairias vokales galimybes (pvz., dainuoti, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu), o judesius atkartoti, palaukiant kol vaikas atsakys judesiu. Taip skatinamos pirmosios vaiko kūrybinės iniciatyvos. Reikėtų vaiką nešioti, ritmingai sūpuojant, kilnoti, judinti jo rankas ir kojas
2 žingsnis	Muzika. Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu.	Su vaikais klausytis įvairių stilių muzikos (etninės, klasikinės, džiaz, roko ir kt.) bei sudaryti muzikinę aplinką, kurioje vaikas galėtų išgirsti įvairius aplinkinio pasaulio garsus. Dainuoti su vaiku trumpas, nesudėtingas, pasikartojančio teksto daineles, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu atskirus garsus ar žodžius. Parinkti įvairios muzikos ir garsų, skatinant vaikus judėti – klasikinę, gamtos garsus (lietaus, jūros, upelio čiurlenimo, paukščių balsų, ugnies traškėjimo), tylą. Judant su vaikais išgauti kūno perkusijos garsus (plekšnoti per šlaunis, pilvą, skruostus, barbenti pirštais į grindis ar kt.). Sudaryti galimybes kartu su vaiku groti vaikiškais skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinti medinių, plastmasinių žaislų, su kuriais vaikas galėtų veikti
	Žaidinimai ir vaidyba. Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina).	Žaidžiant su vaikais reikšti savo jausmus, norus, rodyti judesius ir veiksmus („Virus virus košę“, „Eisim eisim į turgelį“). Kalbėti maloniomis, linksmomis intonacijomis, skatinti mėgdžioti veiksmus ir intonacijas.

	Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi dailės priemonės paliekamu pėdsaku ir patiriamais jausmais	Vedžiojant žaislą, kartoninę figūrėlę, parodyti, kaip galima veikti, skatinti vaiką pamėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų. Suteikti vaikams pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinti juos, naudojant plaštakų, galvos judesius, kykavimus. Kartoti tuos pačius veiksmus, žodžius, balso intonacijas
3 žingsnis	Muzika. Emocingai atliepia klausomus kūrinius (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinius) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ir pan. Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoją, bėga, apsisuka). Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmiais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas	Klausytis su vaikais dainelių apie paukščius, žvėris, gamtos reiškinius Klausyti linksmų, ramių muzikos kūrinių, instrumentų garsų, atliekant atitinkamus judesius, nusakant muzikos nuotaiką: linksma, liūdna, lėta, greita ir t.t. Atlikti ritmiškus judesius su priemonėmis (skarelės, kaspina, žaisliukai) pagal muziką. Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas, imituoju jų tekstą judesiais. Žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius, tekstą imituoju judesiais. Skatinti judėti pagal muziką einant, bėgant, apsisukant. Groti barškučiais, būgneliais, švilpynėmis, varpeliais, akmenukais, lazdelėmis. Ritmiškai eiti vietoje, ratu, ploti, trepsėti, stuksenti pagal muziką. Tyrinėti instrumentų ir daiktų garsines galimybes, duodant vaikams laiko tyrinėti. Skatinti kurti dainuoju apie tai, ką jie veikia, žaidžia, mato, girdi
	Šokis. Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trių natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką	Visas šokio veiklos rūšis stengtis atlikti kartu su vaikais tyrinėju įvairius judesius, kartais atiduodant iniciatyvą vaikams ir kartojant jų atliekamus judesius. Vengti prašyti, kad vaikai kartotų jiems rodomus judesius. Skatinti vaikus šokti tyloje, kad atsiskleistų jų ritmo suvokimas. Sudaryti sąlygas judesių sekas atlikti pagal įvairią muziką (greitą, lėtą)
	Žaidimai ir vaidyba. Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmiais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas.	Parūpinti įvairių žaislų, leisti jais naudotis. Gėrėtis vaikų žaidimu. Žaidžiant drauge, reikšti įvairias emocijas, skatinti vaikus pasakoti, ką jie daro: važiuodami mašina linksmi kalba, pasakoja, ką mato, kur važiuoja, kas atsitinka.

	Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus	Skatinti vaikus įsijausti į veikėjus, siužetą: pabūti kaip aguonėlės, augti drąsiai, linksmai, gražiai. Rodyti vaikams veiksmus ir leisti improvizuoti, reikšti tokias emocijas, kokios tuo metu kyla. Pasiūlyti eksperimentuoti įvairiomis priemonėmis ir medžiagomis, vaizduojant įvairius ženklus: taškelius, brūkšnelius, apskritimus, linijas ir t.t. Siūlyti piešti pieštukais, flomasteriais, vaškinėmis kreidelėmis, teptukais, guašu, akvarele, štampuoti įvairiomis priemonėmis ant įvairaus dydžio ir spalvų popieriaus. Aplikuoti iš paruoštų formų, atskirų dalių, plėšyti popieriaus gabalėlius, juos dėlioti popieriaus lape, priklijavus nupiešti trūkstamas dalis. Lipdyti iš plastilino, modelino, molio ir kt. priemonių, ištempti, sulenkti, išpausti duobutes, griovelius ir t.t. Dekoruoti įvairia gamtine medžiaga. Plastilino gabalėlius klijuoti ant lentelės, ar nupiešto paveikslėlio, taip jį papuošiant. Siūlyti naudotis žirkklėmis, karpyti popieriaus juosteles mažais gabalėliais. Skatinti papasakoti apie savo piešinį ar lipdinį, siekti, kad vaikas pajustų džiaugsmą ir pasitenkinimą
4 žingsnis	Muzika. Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokaličius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi ir kt. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai	Klausytis su vaikais muzikos kūrinių, gamtos garsų ir juos tyrinėti kalbant, pasakojant. Skatinti laisvai, spontaniškai muzikinės raiškos priemonėmis reikšti savo nuotaiką. Sudaryti sąlygas vaikams klausyti netik muzikos įrašų, bet ir gyvos muzikos, pakviečiant profesionalus. Skatinti dainuoti individualiai išmėginant, kaip skamba balsas grupėje, salėje, lauke. Dainuoti su vaikais trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono liaudies bei originalios kūrybos dainas, jas imituoti judesiais. Sudaryti galimybę vaikams žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius, atliekant nesudėtingus judesius. patiems sugalvoti įvairius judesius - eiti, bėgti rateliu, suktis po vieną ir už parankių, mojuoti, ploti ir t. t.

	kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams.	Siūlyti „groti“ muzikos instrumentais, savo gamybos instrumentais pritariant dainuojant, šokant. Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų įvairių vaikiškų muzikos instrumentų groti bei jų garsams tyrinėti. Padedant tėvams, atnešti į grupę įvairių medžiagų iš gamtos (pvz., akmenukų, kankorėžių, gilių, šakelių ir kt.) ar buities atliekų daiktų (pvz., tuščių buteliukų, dėžučių, ričių, tūmelių ir kt.) ir kartu su vaikais pasigaminti namų darbo muzikos instrumentų. Skatinti vaikus improvizuoti, kurti balsu ir judesiais melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Pastebėti ir įvertinti vaikų bandymus kurti savo dainas, ritmus, melodijas, pasiūlyti spontaniškai kurti patiems.
	Šokis. Šoka spontaniškai kurdamas trijų-keturių natūralių judesių seką. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius	Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, skatinti juos interpretuoti, t. y. sugalvoti savo judesių vietoj žinomų. Kuriantį vaiką skatinti naudoti natūralius, su jokių šokio žanru nesusijusius judesius. Šokdamas vaikas perteikia istoriją, tačiau iš esmės jis tyrinėja šokio elementus – erdvę (aukštyn, žemyn, pirmyn, atgal), tempą (greitai, lėtai), ritmą, energiją (kampuotai, plaukiančiai, didelis, mažas judesys)
	Žaidimai ir vaidyba. Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, įvairiomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, kuria koliažus, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas	Parūpinti žaidimams tikrų daiktų: virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštiniųėmis lėlėmis. Paskatinti aprengti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. Pamačius aktorių parodytą spektaklį darželyje, siūlyti vaikams patiems pažaisti teatrą. Drauge su vaiku eiti ratelius, parodyti judesių, veiksmų, paaiškinti, kas jais vaizduojama, skatinti juos kartoti laisvai, savaip. Nekoreguoti vaiko emocinės raidos (nereikalauti iš

		vaiko tam tikros emocinės išraiškos). Nelyginti vaiko išraiškos su kito vaiko ar vaikų. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastangomis, atradimais. Mokyti pabaigus žaisti nusilenkti. Stebėti aplinką, gamtą, žmogų, jo veiklą, kurti ir eksperimentuoti įvairiausiomis dailės technikomis: piešti, tapyti, dekoruoti, lipdyti, konstruoti, lankstyti, pinti, austi, siūti, aplikuoti, karpyti, spausdinti, raižyti. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrybą ir išdėstymą. Pasidžiaugti vaiko sukurtais darbais, veiksmais jų emocionalumu, išraiškingumu. Skatinti juos tyrinėti artimiausią aplinką, dalyvauti renginiuose, stebėti meno kūrinius, žmonių ir grupių gyvenimą, klausyti istorijų bei patiems jas pasakoti. Skatinti vaiką išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, spektaklio. Kalbėti su vaiku apie jo kūrinėlį, diskutuoti, ką ir kodėl norėjo išreikšti, kodėl pasirinko tokias priemones. Drąsinti kurti iš smulkesnių detalių, gamtinės medžiagos mozaikas, kilimėlius, juostas. Skirti pakankamai laiko, kad vaikai galėtų pasinerti į sumanymų procesą, veikti kūrybingoje aplinkoje. Sudaryti sąlygas kurti, reikšti savo potyrius, įspūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis. Padėti vaikui išsaugoti kompiuterinę grafiką, sukurtus vaizdus, skatinti apie juos pasakoti, sugalvoti pavadinimus. Sudaryti sąlygas kurti reikšti savo potyrius, įspūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis (piešiant gamtoje ant asfalto, smėlio ir t. t.)
5 žingsnis	Muzika. Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniui. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando	Sudaryti sąlygas vaikams klausytis ne tik vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, bet ir gyvos muzikos, pakviečiant į darželį profesionalius muzikantus. Skatinti vaikus išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, muzikinio spektaklio, pramogos ar vakaronės. Dainuoti su vaikais vienbalses ir dialogines dainas. Skatinti dainuoti individualiai

	balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms.	išmėginant, kaip skamba balsas grupėje, salėje, lauke ir kitur. Skatinti dainuoti atliekant įvairius darbus (pvz., piešiant, stebint augalus, gyvūnus, einant pasivaikščioti ir t. t.). Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų muzikos instrumentų, žaislų, buities daiktų, savo gamybos instrumentų, su kuriais jie galėtų groti, pritarti dainoms, šokiams, muzikiniams žaidimams. Kartu su vaikais apžiūrėti įvairius instrumentus, juos išmėginti, pasigaminti savo instrumentų ir tyrinėti jų skambėjimo galimybes, tembrus. Drauge su vaikais kurti ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms balsu ar muzikos instrumentu
	Šokis. Šoka improvizuotai kurdamas penkių–šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreišdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius	Paskatinti vaikus kurti judesius rateliui, žaidimui. Pasidžiaugti, pagirti vaikus už jų originalumą, drąsą, norą kurti. Vaikų sugalvotas judesių sekas rodyti visiems ir klausti vaikų, ką jie matė. Padėti vaikams sieti pamatytą personažą su atliekamais judesiais, vartoti frazes, pvz.: „bėgo greitai kaip vilkas“, „šokinėjo aukštai kaip varlė“, „šliaužė lėtai kaip vėžlys“. Drauge su vaikais šokti paprastus savo forma, t. y. sukamuosius ratelius
	Žaidimai ir vaidyba. Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. Savo emocijas, patirtį, išpūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis	Vaidinti su lėlėmis: pirštininėmis, pieštukinėmis, lėlėmis ant pagaliukų, su Užgavėnių kaukėmis ir kt. Pasekus ar paskaičius pasaką, pažiūrėjus vaidinimą, paskatinti patiems vaidinti. Parodyti, kaip galima judėti ir kalbėti- intonuoti pagal tipiškus veikėjo bruožus, tempo ritmą: katinas juda ryžtingai, meškinas – lėčiau, nerangiau, zuikis – greičiau, emocionaliau. Klausti, kaip galėtų judėti ir kalbėti-intonuoti fantastinis veikėjas – ateivis iš kosmoso? Stebėti vaikų vaidinimus stengiantis suprasti, palankiai vertinti. Jei kas nors neaišku, paklausti, pvz., „Ką atsakė šienpjoviai?“ Parodyti, kaip galima keisti kostiumus, dekoracijas. Drauge žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, parodyti ir skatinti laisvai,

		savaip kartoti veiksmus. Aiškinant siužetą, padaryti pauzes, kad vaikas galėtų sutelkti mintis, sumanymus ir pagal juos veikti. Pasidžiaugti vaiko sukurtais veiksmais, jų emocionalumu, išraiškingumu. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrimą ir išdėstymą. Klausti jo nuomonės, atsižvelgti į sumanymus. Stebėti aplinką, gamtą, žmogų, jo veiklą, kurti ir eksperimentuoti įvairiausiomis dailės technikomis: piešti, tapyti, dekoruoti, lipdyti, konstruoti, lankstyti, pinti, austi, siūti, aplikuoti, karpyti, spausdinti, raižyti. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrybą ir išdėstymą. Pasidžiaugti vaiko sukurtais darbais, veiksmais jų emocionalumu, išraiškingumu. Skatinti juos tyrinėti artimiausią aplinką, dalyvauti renginiuose, stebėti meno kūrinius, žmonių ir grupių gyvenimą, klausyti istorijų bei patiems jas pasakoti. Kalbėti su vaiku apie jo kūrinių, diskutuoti, ką ir kodėl norėjo išreikšti, kodėl pasirinko tokias priemones. Drąsinti kurti iš smulkesnių detalių, gamtinės medžiagos mozaikas, kilimėlius, juostas. Skirti pakankamai laiko, kad vaikai galėtų pasinerti į sumanymų procesą, veikti kūrybingoje aplinkoje.
6 žingsnis	Muzika. Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas dainėles kanonu, įsiklausydami į savo ir draugų dainavimą. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2-3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinių. Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui,	Susipažinti su lietuvių liaudies tradiciniais žanrais: klausyti pasakų, padavimų, sakmių, minti mįsles, minkles, sakyti skaičiuotes, greitakalbes, erzinimus, mėgdžioti aplinkos, gamtos garsus. Švęsti kalendorines šventes, susipažįstant su tradicijomis ir papročiais. Susipažįsta su kitų kultūrų tradicijomis, papročiais, tautosaka. Sudaryti vaikams sąlygas klausytis įvairių epochų, kultūrų ir stiliaus muzikos. Klausytis tylos, triukšmo, lyginti jų skirtumus. Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas ir skatinti juos dainuoti visur, kur įmanoma: grupėje, lauke, dirbant, bendraujant, žaidžiant. Pamokyti vaikus dvibalsio dainavimo,

	paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai.	dainuojant trumputes daineles kanonu. Pasirūpinti, kad grupėje vaikai turėtų muzikos instrumentų, spalvotų natų, „dirigento lazdelę“, muzikos įrašų, klausymosi aparatūrą, video įrašų apie žymius muzikantus ir jų muzikavimą. Groti kartu ir paskatinti vaikus groti melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais muzikines pjeses solo ir orkestre. Išsirinkti dirigentą, kuris diriguotų orkestrui. Pamokyti vaikus sekti dirigento judesius, kad jie kartu galėtų pradėti ir baigti kūrinėlį Žaisti su vaikais kompozitorius, skatinant kurti melodijas tekstams, knygų iliustracijoms, paveikslams, trumpoms pasakėlėms. Mokyti dalį teksto dainuoti, dalį kalbėti, pratinantis dainuoti „kaip operetėje“. Su vaikais žaisti muzikinius dialogus, vietoje kalbos dainuojant. Improvizuoti, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, dainoms, šokiams
	Šokis. Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių-aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką	Atlikti parinkti nesudėtingos struktūros folklorinius žaidimus, ratelius. Galima naudoti ir kitų tautų folklorinę medžiagą, ypač jei grupėje yra vaikų iš mišrių šeimų. Jei renkasi autorinius (profesionalių choreografų ar auklėtojų) sukurtus šokius, atkreipti dėmesį, kad juose nebūtų sudėtinių judesių (pvz., kryžiuoti kojas vieną prieš kitą, peršokti nuo dviejų kojų vienos arba nuo vienos ant dviejų), t. y. polkos, valso, ča ča ča ir kitų sudėtinių šokio žingsnių. Siūlyti vaikams stebėti gamtą (gyvai, pvz., pro langą, arba nuotraukoje ar paveiksle), atkreipti dėmesį, kaip kokie gamtos reiškiniai (lietus, vėjas, ugnis) ir aplinkos objektai (gyvūnai, automobiliai, traukiniai) juda ar nejuda, ir ieškoti idėjų kuriant savo judesių sekas

	Vaidyba. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas. Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.	Vaidinti su lėlėmis: pirštiniųėmis, pieštukinėmis, lėlėmis ant pagaliukų, su Užgavėnių kaukėmis ir kt. Skatinti vaikus žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių vaikų išgalvotus siužetus („Katinėlis ir gaidelis“, „Žvirblis“, „Kelionė“). Reikalui esant, pasiūlyti savo idėjų, tačiau būti jautriems vaiko iniciatyvai, jos neslopinti. Pasiūlyti naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, parodyti, kaip tie patys daiktai gali būti panaudoti įvairiems tikslams, pvz.: žaisti, kurti vaidinimą lėlių teatre arba persirengti dramos, taip pat muzikinio ratelio veikėjais, pasipuošti. Kartais įdomesnę teatrinę rekvizitą (nekasdienišką skrybėlę, didelę dėžę ir pan.) tyčia padėti aiškiai matomoje vietoje, kad vaikai jį patys panaudotų teatrinei kūrybai. Žaisti muzikinius žaidimus ir eiti ratelius, sudaryti sąlygas vaikams išgyventi pasitenkinimą, reikšti savo norus ir jausmus pagal skirtingas to paties siužeto situacijas. Sudaryti sąlygas kurti, reikšti savo potyrius, įspūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis. Padėti vaikui išsaugoti kompiuterinę grafiką, sukurtus vaizdus, skatinti apie juos pasakoti, sugalvoti pavadinimus. Sudaryti sąlygas kurti reikšti savo potyrius, įspūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis (piešiant gamtoje ant asfalto, smėlio ir t. t.).
--	---	---

7 žingsnis	Muzika. Klausosi kompozitorių ir liaudiškos muzikos kūrinių. Įvardija kai kuriuos klausytų kūrinių autorius ir atpažįsta liaudiškos muzikos kūrinius. Tyrinėja melodijos judėjimo kryptį, dermę, atlikimo rūšis. Išraiškingai, skambiu, natūraliu balsu dainuoja dainas a cappella ar su instrumentiniu pritarimu. Dainuoja oktavos ribose solo, ansamblyje ir su visa grupe. Tyrinėja balso skambėjimo ypatumus dainuodami su žodžiais ir be jų, žaisdami įvairius žaidimus. Noriai, džiugiai groja ir improvizuoja daiktais iš gamtos (akmenukais, lazdelėmis, kriauklelėmis, kankorėžiais, riešutais ir kt.), savos gamybos vaikiškais muzikos instrumentais. Groja ritmiškai, aiškiai, taisyklingai sėdi, laiko instrumentą (būgnelį, trikampį, molio švilpynę ir kt.) ir pritaria dainoms, šokiams, rateliams, muzikiniams žaidimams. Kuria ritmus ir melodijas dainoms, improvizuoja muzikos instrumentais pagal savo sugalvotą ar suaugusiojo pasiūlytą temą	Supažindinti vaikus su žymiausiais įvairių epochų kompozitoriais bei jų kūriniais ir liaudiška muzika. Klasikinės bei liaudies muzikos pažinimui taikyti aktyvų muzikos klausymą – šokį, ritminius muzikos instrumentus, įvairius kūno perkusijos pratimus. Naudoti įvairius vokalo lavinimo pratimus balso diapazono plėtimui. Pratinti vaikus dainuoti a cappella. Dainuojant ansamblyje mokyti vaikus girdėti šalia dainuojantį draugą, dainuoti kartu, o ne kiekvienam atskirai. Išbandyti įvairius garso išgavimo būdus. Patiems gamintis barškučius (pvz. į dėžutę įberti kruopų, įdėti kaštoną ar pan.)
	Šokis. Žaisdamas šokamuosius žaidimus, šokdamas ratelius, natūralių judesių autorinius šokius savitai reiškia nuotaikas. Kuria natūralių judesių trumpą šokį, reaguodamas į muziką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas šokio elementus (erdvę, laiką ir energiją)	Kurti ritmą atsitiktiniais daiktais, bei panaudojant muzikinius instrumentus. Šokti panaudojant pristatomąjį žingsnelį, apsisukimo elementus ir pan. Skatinti vaikus improvizuoti, kurti savo šokius, leisti vaikams savarankiškai šokti
	Vaidyba. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, pasiūlytą meninę ar ugdomąją situaciją, bendradarbiauja su kitu vaidinimo veikėju. Improvizuoja dialogą, nuoseklią veiksmų seką, laisvai, su pasitikėjimu atskleidžia veikėjų norus, emocines būsenas. Naudoja charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, prireikus – menamus ar tikrus reikmenis, dekoracijas. Žaidžia muzikinius žaidimus ir ratelius, vaizduodamas veikėjų bendravimo sceneles	Žaisti – vaidinti trumputes sceneles pagal literatūrinius, muzikinius, istorinius siužetus. Žaisti stalo teatrą. Kurti veiksmų siužetą iš „čia ir dabar“ pasigamtų ar aplinkoje rastų daiktų. Kurti spektakliukus draugams. Vaidinti panaudojant pirštukines ir pirštines lėles. Lankytis atvažiuojamuose spektakliuose darželyje bei miesto erdvėse

13. ESTETINIS SUVOKIMAS

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
-----------	---------------------------	---------------

Vertybinių nuostatų – domisi, gėrįsi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.		
Esminis gebėjimas – pastebi ir žąvįsi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, išpūdžiais.		
1 žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emociškai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius	Emocinę būseną skatinti reikšti įvairiomis dailės priemonėmis: kreidelėmis, spalvotais pieštukais, tapymo priemonėmis, savarankiškai pasirenkant spalvas
2 žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelii iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka	Stebėti ir aptarti savo ir kitų darbus, rasti pažįstamus daiktus, personažus, orientuotis erdvėje pvz. saulutė, debesėliai danguje, namelis stovi ant žemės ir pan. Suteikti galimybę vaikui pažinti ir išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones, matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius
3 žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. Emociškai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelii iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinių, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis	Kurti jaukią, gražią aplinką, kurioje vaikų akių lygyje būtų išdėstyti gražūs daiktai, vaikams prieinami žaislai, paveikslėliai, nuotraukos, knygelės. Žaisti siužetinius, teatrinis žaidimus, pamėgdžiojant suaugusįjį, gyvūną. Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, šokius, užduoti mąstymą skatinančius klausimus. „Kas čia?“, „Ką matėte? Skatinti pasakoti apie aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelii iliustracijas, pritarti vaiko komentarams, papildyti jo žodyną kitais naujais žodžiais
4 žingsnis	Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo išpūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėrašį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelii iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę	Skatinti klausyti grožinės literatūros, poezijos kūrinių, atkreipiant dėmesį į teksto turinį ir formą, pastebinti meninės išraiškos priemones: palyginimus, epitetus ir kt., vartoti juos savo kalboje, mėgdžioti įvairias intonacijas
5 žingsnis	Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Gėrįsi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais.	Lankytis meno parodose, galerijose, muziejuose, koncertuose, kine, teatre, dalintis išpūdžiais. Dalyvauti

	Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbų, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus	susitikimuose su menininkais, susipažinti su jų kūryba. Kurti meninius darbelius, dainuoti, šokti, vaidinti, klausyti muzikos kūrinių. Rengti kūrybinių darbų parodas, aptarti savo ir draugų kūrybą, grožėtis jais. Kalbėtis apie savo ir kitų darbelius: kodėl patinka, kuris gražesnis, kuris linksmesnis, kodėl? Paskatinti kiekvieną išsakyti savo nuomonę. Papasakoti apie savo meninius sprendimus
6 žingsnis	Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė	Stebėti gamtos, aplinkos grožį, klausyti įvairių gamtos garsų. Skatinti vaikus savo žaidimuose vaidinti muzikantus, šokėjus, dainininkus. Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis įrašų, žiūrėti filmukus. Atkreipti dėmesį, kai vaikas sako, kad nori gražiai ką nors daryti, palaikyti jo norą, pasidžiaugti, pagirti. Skatinti vaikus įvairiausiais būdais pamatyti, pajusti grožį, atkreipiant dėmesį į kasdien vaiko aplinkoje esančius daiktus, drabužius, puošybą, pačių vaikų sukurtą tvarkingą ir gražią aplinką. Skatinti vaikus domėtis muzika ir jos išraiškos priemonėmis, aptarti turinį, nuotaiką. Kasdieninėje veikloje kalbant su vaikais skatinti vartoti žodžius „džiaugiuosi, puikiai atrodo, gražiai pasielgei. Padėti vaikui, padrąsinti, ugdati pasitikėjimą savo kūryba
7 žingsnis	Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje, kūrybinėje ir kasdieninėje veikloje. Atpažįsta ir pasakoja apie muzikoje ir šokyje, vaidinime, vizualiniame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus. Išsako samprotavimus apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamų įvykių kaitą, veikėjams būdingus bruožus, kilusius vaizdinius, potyrius. Pastebi, kas gražu, ir stengiasi tai panaudoti savo meninėje raiškoje. Pasakoja, aiškina, ką pats sukūrė, kai p kūrė. Pasako, kurių kūrinių malonu klausyti ir žiūrėti, o kurių nesinori klausyti, nemalonu žiūrėti. Reiškia savo nuomonę,	Pastebėti kas jam gražu, kaip tai parodo savo meninėje raiškoje (piešinėlyje, kurdamas vaidybinius siužetus). Skatinti paaiškinti kaip sukūrė savo darbą. Reikšti savo nuomonę, kas patiko ar nepatiko klausantis ar žiūrint meninius kūrinius. Sudominti kitų draugų idėjomis, sumanymais juos pakomentuoti. Atpažinti ir pasakyti apie muzikoje, šokyje, vaidinime, vizualiajame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus. Stebėti meno kūrinius, įsidėmėti, ką matė. Prisiminti matytus kūrinius,

	kodėl gražu. Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis, sumanymus, geranoriškai juos komentuoja	diskutuoti, išsakyti savo įspūdžius pojūčius, dalintis vertinimais
--	--	--

14. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.		
Esminis gebėjimas – savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.		
1 žingsnis	Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškdamas, duodamas žaislą kitam paskatina su juo žaisti, išreikšdamas norus parodo „taip“, „ne“.	Žaisti, ką nors veikti kartu su vaikais, kad jie galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą. Padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvą, domisi naujais veiksmais
2 žingsnis	Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Veiksmais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūtis	Pastebėti vaiko rodomą iniciatyvą ir ją palaikyti. Siūlyti žaisti smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo. Pabūti prie vaikų, kai jie mokosi naujų veiksmų- tai stiprina jo atkaklumą, skatina tęsti bandymus. Neskubėti, padėti vaikui- paties atliktas veiksmas turi didesnę poreikį jo raidai. Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvumą, domisi naujais veiksmais. Padėti vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo
3 žingsnis	Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.	Siekti, kad vaikas pats atliktų įvairius veiksmus, tai turi didesnę poveikį jo raidai. Užtikrinti saugią aplinką grupėje, lauke. Auklėtojai žaisti įvairius sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų jį stebėti ir mėgdžioti, taip mokydami naujų veiksmų. Praturtinti grupę naujais žaislais, žaidimais vaiko poreikius atitinkančiomis priemonėmis. Skatinti vaikus pastatyti bokštelį, baigti sudėti dėlionę ir kt.

4 žingsnis	Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo	Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus darbus: išplauti teptukus, indelius, plauti žaislus, dengti stalą, palaistyti gėles ir kt. Džiaugtis ir skatinti vaiko iniciatyvą padėti kitam – ką nors paduoti, pagelbėti užsisęgti ir t. t. Skatinti vaikus, kurie bando kliūtis įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena, meta veiklą, padėti surasti išeitį, sprendimus. Palaikyti vaikų idėjas, sumanymus, skatinti ir padėti juos išplėtoti, įgyvendinti. Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip idėją, kurią jie galėtų savaip įgyvendinti
5 žingsnis	Pats pasirenka ir kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo pasirinktos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Veiklą atlieka išradingai, savarankiškai, susitelkęs, savaip. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį	Sudaryti sąlygas žaisti žaidimus po keletą dienų, neardant sukurtų darbų, statinių. Pasiūlyti vaikams veiklos grupelėmis. Skatinti baigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas. Siūlyti kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų, pvz. įverti siūlą, įsiūti sagą
6 žingsnis	Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisėkus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį	Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Auklėtojo pasiūlytą veiklą – pasidaryti draugo siluetą ir jį išgražinti – vaikai pradėjo ryte, tęsė po pietų ir baigė tik kitą dieną. Prie vaiko įdomios auklėtojo pasiūlytos veiklos grįžta, kol ją baigia (pvz., pasidaro Užgavėnių kaukes)
7 žingsnis	Nusiteikęs pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegzti naują draugystę, naują kontaktą sus suaugusiais. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja. Nuo pradžios iki pabaigos gali atlikti ir nepertraukti veiklą. Palankiai priima iššūkius, bando juos pats įveikti kliūtis. Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais	Lengvai užmegzti naują draugystę su bendraamžiais ir suaugusiais. Pasirinkti savo veiklą pagal savo pomėgius ir interesus įsitraukti į ją ilgam ir ją plėtoti. Skatinti kreiptis pagalbos į suaugusįjį tik tuomet kai pats įsitikina, kad nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais. Aiškinti, diskutuoti ir siekti prieiti prie išvados, kad ne visais informacijos šaltiniais galima pasitikėti, todėl būtina ją tikrinti, pasitelkti kelis skirtingus informacijos šaltinius. Pasiskirstyti grupėmis, rinkti informaciją apie tą

		patį faktą (pvz., augalą, gyvūną, patiekalą, maisto produktą, maisto gaminį ar pan.) iš įvairių šaltinių. Gautą informaciją pristatyti grupėje, po to visiems drauge aptarti, diskutuoti, daryti išvadas
--	--	--

15. TYRINĖJIMAS

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.		
Esminis gebėjimas – aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.		
1 žingsnis	Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimiti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiai, garsai).	Sudaryti sąlygas vaikams žaisti įvairiose erdvėse: ant kilimo, grindų, žolės, smėlio, ant minkštų ir kietų paviršių, patalpoje ir lauke. Skatinti pajusti įvairius pojūčius: šviežio oro, įvairių paviršių, kvapų, temperatūrų skirtumo, garsų, skonio
2 žingsnis	Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų	Vaikams tyrinėti įvairias medžiagas, formas, skatinti žaisti su savo pirštais, atliekant tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. Sudaryti sąlygas vaikams aktyviai tyrinėti aplinką, naudoti ir vystyti gebėjimus (klausytis, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti, priimti sprendimus). Suaugusiesiems padėti, bet netrukdyti, nepertraukinėti
3 žingsnis	Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta	Sudaryti galimybes žaisti su žaislais arba daiktais, judėti link jų, liesti juos, išlaikyti pusiausvyrą, pasiekti, paragauti. Sudaryti sąlygas vystyti įvairius gebėjimus, pvz. klausyti, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti kas vyko. Mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos. Skatinti manipuliuoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal, pvz. padalyti plastilino gabalą ir vėl sulipdyti į vieną, išpilstyti vandenį į mažus buteliukus ir vėl supilti į didelį indą. Sudaryti galimybes surinkti rūšiuoti ir sudėlioti daiktus, kokia nors tvarka, stiprinti tvarkos

		jausmą. Skatinti laiko mokytis apsirengti ir valgyti, padėti vienas kitam
4 žingsnis	Pats pasirenka žaidimui reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito, ar ne ir pan)	Tyrinėti, eksperimentuoti su smėliu, vandeniui, sunkiais, lengvais daiktais, biriomis medžiagomis, svarstyklėmis ir pan. Eksperimentuoti su šviesa, šešėliais prie šviesos stalo atrandant, lyginant. Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus
5 žingsnis	Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas, ir jo paskirties (pvz. ratai yra apvalūs, nes mašina juda). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus	Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna
6 žingsnis	Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėmis išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultata, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradimai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų. Lygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja	Sudaryti galimybes rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, grupuoti paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų, sprendimų. Skatinti pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas. Vaikams pateikti įvairių knygų, paveikslėlių, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį. Skatinti komentuoti, paaiškinti savo pasirinkimus, taikytus problemų sprendimo būdus, kad vaikai geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus. Siūlyti vaikams sudėtingos veiklos, drąsinti juos imtis, tartis su kitais, eksperimentuoti. Skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų gyvosios gamtos savybes, piešti, konstruoti. Skaičiuoti, prognozuoti, pvz. kiek saldinių imti, kad visi gautų po lygiai. Sudaryti sąlygas tyrinėti gamtą,

		aplinką, jos kaitą, savybes. Siūlyti atlikti bandymus, stebėti prietaisų veikimą. Vykdyti ilgalaikius stebėjimus, pvz. stebėti augalo augimą. Grupėje turėti mikroskopą ir kitų prietaisų skirtų tyrinėti, savarankiškai juos naudoti. Skatinti ieškoti atsakymų knygoje, internete, klausti suaugusiųjų
7 žingsnis	Domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais (stebėjimais, bandymais). Siūlo idėjas, ką norėtų tyrinėti, išbandyti, pasirenka tai, kas labiausiai domina. Suaugusiojo padedamas numato, ką reikės atlikti, pasiūlo, kokias priemones ir kaip galima panaudoti tyrinėjant, stebi ar bando, aptaria ir daro išvadas. Tai, ką sužinojo tyrinėdamas, susieja su tuo, ką jau žino, išsako savo abejones ir ką dar norėtų sužinoti. Suaugusio padedamas atlieka paprastus artimiausios socialinės aplinkos, žmonių gyvenimo, darbo, kūrybos tyrinėjimus (stebi, klausia, nupiešia, nufotografuoja, ieško informacijos įvairiuose šaltiniuose Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuterį, telefoną, fotoaparata). Tyrinėja susidomėjęs, atidžiai, stengiasi viską pastebėti. Samprotauja apie pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palygina, kritiškai vertina. Atskiria dalis nuo visumos, sujungia dalis į visumą, sudaro sekas, grupuoja, klasifikuoja. Projektuoja, modeliuoja. Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, pristato kitiems. Baigęs tyrinėjimą, ataria kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip. Stebėdamas ir vykdydamas bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikysis susitartų taisyklių. Paaiškina, kad gamtą ar socialinę aplinką tyrinėti reikia atsargiai, nežalojant, neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje (neragauti nepažįstamų vaisių, uogų, neimti į rankas vabzdžių ir t.t.), buityje, gatvėje	Dalyvauti įvairiose programose, projektuose, žygiuose, akcijose, edukaciniuose užsiėmimuose, konkursuose ir kt. Tyrinėti pasitelkiant priemones: naudotis žiūronais, mikroskopu, magnetais, spyruoklėmis, veidrodžiais, keltuvais, didinamaisiais stiklais, kompiuteriu, fotoaparatu ir pan. Iš buitinių atliekų gaminti įvairius papuošimus, dekoracijas, žaislus ir kt. Susidūrus su problema, bandyti spręsti ją pačiam, pritaikyti įvairius sprendimo būdus. Tęsti savo veiklą, žaidimą, ieškoti sprendimo, kol pasieki tikslą. Tyrinėti savo ir kitų elgesį. Kurti, aptarti grupės elgesio taisykles, jų laikytis. Ugdymo ir ugdymosi aplinkoje užtikrinti gana skirtingų daiktų, žaislų, priemonių, skirtų tyrinėti, eksperimentuoti, įvairovę. Sudaryti galimybes ir skatinti vaikus aplinkos daiktams ir reiškiniams pažinti naudotis įvairiais jūtimais: juos stebėtų (pavyzdžiui, skruzdėlyną, vandens telkinio gyvenimą), liestų (pavyzdžiui, įvairių paviršių šiurkštumą, švelnumą, temperatūrą ir kt.), uostų (maisto, gėlių, dažų, skysčių ir kt. kvapus), ragautų (uogas, vaisius, patiekalus), klausytųsi (miško, jūros, vėjo ošimo, paukščių balsų, triukšmo ir t. t.), taip pat matuotų, skaičiuotų, svertų, eksperimentuotų, išardytų ir vėl sudėtų, konstruotų, apmąstytų. Vaikus mokyti tausoti gamtą (mišką, pievą, vandens telkinius): tyčia nelaužyti medžių, krūmų, neardyti skruzdėlynų, nebaidyti paukščių, žvėrelių ir kt. Mokyti, kaip tinkamai nupjauti grybą, nuskinti gėlę, lapą. Vartyti žinynus,

		enciklopedijas, naršyti internete, būti gamtoje. Mokyti pažinti nuodingus augalus, grybus, uogas. Aiškinti, kodėl reikia vengti juos liesti, skinti, ragauti, uostyti. Skatinti klausinėti suaugusiųjų, stebėti, tyrinėti aplinką, žiūrėti dokumentinius filmus, pažintines informacines laidas
--	--	---

16. PROBLEMŲ SPRENDIMAS

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.		
Esminis gebėjimas – atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.		
1 žingsnis	Pakartoja nepasisekusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos	Padrąsinti vaiką savarankiškai bandyti įveikti iššūkį arba problemą. Pagirti kai jam pasiseka susidoroti su kliūtimi
2 žingsnis	Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos	Parodyti vaikui naujų veiksmų sunkumui įveikti. Kai vaikas bando atlikti tai ko padaryti dar negali, padėti jam. Jei bando daryti tai kas pavojinga – aiškinti, kad to daryti negalima, nukreipti dėmesį, nuraminti. Drąsinti vaiką: „Tau pavyks!“, „Pabandyk kitaip!“, „Pabandyk dar kartą!“. Patarti kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas.
3 žingsnis	Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą	Rodyti ir komentuoti veiksmų su daiktais būdus, demonstruojamų veiksmų pasekmes. Patarti kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingumą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas. Skatinti vaikus imtis pagal jų galimybes sudėtingos veiklos. Jei vaikas sako „negaliu“, „nemoku“, jį

		drąsinti arba pateikti kelis sprendimo būdus, padedančius įveikti kliūtis, kad vaikas pasirinktų vieną iš jų
4 žingsnis	Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos	Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes, kad vaikai geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus. Siūlyti vaikams sudėtingos veiklos, drąsinti juos imtis, tartis su kitais, eksperimentuoti
5 žingsnis	Retsykais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos	Vaikams susidūrus su problemomis, skatinti juos prisiminti, kokius panašios problemos būdus jie taikė anksčiau. Drąsinti vaikus ieškoti išeities iš susidariusios situacijos. Skaityti kūrinėlius apie įvairiausių žmonių poelgius, jų pasekmes. Padėti vaikams geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes
6 žingsnis	Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais, atsižvelgia į kitų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieško išeičių, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos	Užduoti klausimus, kurie padeda apmąstyti problemas. Skaityti kūrinius apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes. Susidūrus su problema, klausti vaiko ką padarei, ką galima daryti, ar tai padės įveikti problemą. Padėti vaikams geriau suprasti, sprendimo pasekmes. Paprašyti pagalbą, ką galima padaryti įvairiuose situacijose. Siūlyti probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų patys
7 žingsnis	Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai, nusiteikęs juos įveikti Ieškodamas, kaip susidoroti su sudėtinga veikla, kliūtimi ar problema, samprotauja apie sprendimus, pasekmes. Pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų. Tariasi su kitais, drauge ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą. Supranta ir pasako, ar problemą gali įveikti pats kartu su kitais vaikais, ar būtina suaugusiojo pagalba	Veikti, žaisti nebijoti rizikuoti, keisti, daryti savaip kuriant kliūtis, susigalvoti sunkumus, kuriuos turi įveikti. Rodyti iniciatyvą, imantis naujos nepažįstamo su kitais, ieškoti išeities. Išbandyti naujus veikimo bei elgesio būdus, įveikti problemas. Atkreipti dėmesį į kitų jausmus, paaiškinti poelgius, imti rūpintis jais, suteikti pagalbą. Vaikams sudaryti galimybę pažinti daiktų sandarą, ardant, modeliuojant, lipdant, konstruojant. Organizuoti vaikų tyrinėjimo veiklą, bandymus, eksperimentus, pasinaudoti paprasčiausia (ir buitine) įranga. Vaikus drąsinti smalsauti, norėti sužinoti, skatinami atlikti paprastus

		bandymus, eksperimentus. Ypač svarbu raginti vaikus mokytis tyrinėti: rinkti duomenis, kelti hipotezes, jas eksperimentiškai tikrinti
--	--	---

17. KŪRYBIŠKUMAS

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.		
Esminis gebėjimas – savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.		
1 žingsnis	Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus	Siūlyti žaisti įvairiais žaislais, daiktais, muzikos instrumentais, verti, dėlioti, statyti, konstruoti
2 žingsnis	Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktų tyrinėjimui	Eksperimentuoti su dailei, lipdymui skirtomis medžiagomis, tapyti, piešti įvairia technika, naudoti įvairias medžiagas, rūšiuoti, grupuoti įvairius daiktus, žaislus. Skatinti žaisti su žaislais, priemonėmis, lavinančiomis visus pojūčius: uoslės, skonio, regos, klausos, lytėjimo, suteikiant galimybę pažinti aplinką, klausytis, skanauti, uosti, paliesti ir pajusti įvairių žaislų, medžiagų paviršius
3 žingsnis	Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus	Siūlyti žaidimų su vandeniu - jį pilstyti, sverti, semti, laistyti, taškyti. Skatinti klausti, domėtis, atsakyti į klausimus, siekiant sudominti ir toliau tyrinėti veiklą organizuojant patalpose ir lauke. Kurti saugią aplinką, kurioje vaikas galėtų eksperimentuoti su įvairia medžiaga Skatinti vaikus savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos statyti smėlio pilis, joms dekoruoti naudoti gamtinę medžiagą: kankorėžius, kaštonus, smilgas ir kt.
4 žingsnis	Ižvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų	Skatinti veikti įsivaizduojamoje situacijoje (šeimoje, virtuvėje, ligoninėje ir pan.), atlikti tam tikrą vaidmenį. Ugdyti mąstymą, reiškinių suvokimą, stebėti ir lyginti daiktų, reiškinių savybes. Ugdyti kūrybiškumą, vaizduotę. Apžiūrėti, pasirinkti ir naudoti įvairias piešimo, tapymo priemones,

		medžiagas, siūlyti pačiam tyrinėti, eksperimentuoti. Skatinti džiaugtis savo kūriniais, aptarti ką naujo, originalaus pavyko sukurti
5 žingsnis	Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia, vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu	Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę galima panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams. Lavinti kūrybinį mąstymą. Skatinti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išsakyti mintis, atsakyti į netikėtus klausimus
6 žingsnis	Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savo rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip	Pasiūlyti įdomios veiklos, skatinant patirti naujų išgyvenimų, ugdyti fantaziją žaidžiant, ką nors veikiant. Lauke pasivaikščiojimų metu stebėti metų laikų reiškinius, augalų, paukščių gyvenimą, skatinant drąsiai, laisvai reikšti idėjas, siūlyti, klausti. Skatinti pasakoti, išreikšti judesiu, piešti fantazijas, išgyvenimus, įsivaizduojamus objektus. Skatinti kurti, dalintis idėjomis dirbant porose, grupėse. Bandyti perkurti pasakas, piešti piešinius, vaidinti, improvizuoti skatinant originalumą, fantaziją, kūrybiškumą
7 žingsnis	Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. Ižvelgia dar neišbandytas veiklos, saviraiškos galimybes, kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto. Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, remiasi vidine nuojauta, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų, neįprastų medžiagų, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, prisitaiko, siekia savito rezultato. Nebijo daryti kitaip, būti kitoks, drąsiai, savitai eksperimentuoja.	Skatinti savarankiškai, išradingai pasirinkti dailės priemones, planuoti, eksperimentuoti. Piešiniuose naudoti raides, skaičius, rodykles. Kurti plėšyto popieriaus koliažą. Komentuoti savo kūrybą. Pastebėti meno kūrinius. Judesiu perteikti savo pojūčius, kurti judesius pagal muziką. Vaidinti, improvizuoti, pamėgdžioti, žaisti kūno plastikos žaidimus (antonimą). Skatinti spontaniškai vaidybinei veiklai kasdien – žaidžiant, bendraujant, dirbant, poilsiaujant, švenčiant, grupės aplinkoje ir gamtoje. Kiekvienam vaikui sudaryti galimybę pasirinkti jį dominančią veiklą, atsižvelgiant į jo interesus, lytį, specialiuosius ugdymosi poreikius, charakterio bruožus ir kt.

18. MOKĖJIMAS MOKYTIS

ŽINGSNIAI	ESMINIAI VAIKŲ PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
Vertybinė nuostata – noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.		
Esminis gebėjimas – mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprendžiamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.		
1 žingsnis	Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ir susitapatina, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais	Siūlyti žaislų, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais, kurie skatina įvairiais būdais manipuliuoti: stumti, traukti, imti, liesti pirštais, kišti į burną ir kt. Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu. Žaisti su žaislais, kuriuos reikia stumti, traukti, imti, bei įvairiais būdais manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai
2 žingsnis	Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais, juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Stebi ir mėgdžioja, klausia. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia	Kalbinti vaiką, rodyti jam įdomius žaislus ar daiktus, sudaryti galimybę judėti, džiaugtis, kai kas nors pavyksta. Žaidžiant kalbėtis, rodyti ir įvardinti daiktus, veiksmus su žodžiais. Į vaiko individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai. Išklaudyti, skatinti, džiaugtis tuo, ką jie išmoko, jų mažais atradimais
3 žingsnis	Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ko išmoko	Pastebėti ir atkreipti dėmesį į vaiko ketinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti ir kurti sąlygas vaikui mokytis. Vaikams padėti suprasti savo galimybes ir apribojimus, sudaryti sąlygas tobulinti savo gebėjimus individualiu tempu. Kartu su vaiku pasidžiaugti tuo, ką jis jau išmoko: užsisiegti sagas, bėgioti, sudėlioti dėlionę ir kt.
4 žingsnis	Pasako, parodo, ką nori išmokyti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko	Kalbėtis su vaikais, apie tai, ką veikė per dieną, ko išmoko. Skatinti kalbėti apie žaidimus ar kitą veiklą. Drąsinti vaiką sakyti ko nemoka, skatinti rasti atsakymą ar sprendimą
5 žingsnis	Norėdamas ką nors išmokyti, pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klausia, ką sako kiti, pasitikslinka. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...	Aiškintis ko vaikas nori išmokyti, sudaryti tam sąlygas. Numatyti įvairios veiklos, kuri padeda mokytis, tyrinėti ir piešti aplinką. Sudaryti sąlygas žaisti sudėtingus žaidimus, kartu mokytis tyrinėti. Supažindinti su įvairiomis

		enciklopedijomis, internetu, mokytiis jais naudotis
6 žingsnis	Kalba apie tai, ką norėtų išmokyti, ką darys, kad išmokyti, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeldamas ir sprendamas problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ko dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau	Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, veiklą, ją plėtoti. Kalbėtis su vaikais apie tai ką jau išmoko, kaip dar galima mokytiis, kad sužinoti naujus dalykus
7 žingsnis	Samprotauja apie mokymąsi mokykloje, išsako savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę. Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato, kaip jų sieks, samprotauja apie tai kaip pavyko. Kalba apie tai, kad daug sužinoti ir daug ko išmokyti apie žmones, daiktus, gamtą galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos ir knygų, enciklopedijų, interneto, TV ir kt. Savarankiškai susiranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus, suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusių pagalbos. Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokytiis kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti. Mokosi iš kitų. Apmąsto ir samprotauja, ko mokėsi, ką išmoko, ko dar norėtų išmokyti.	Reikiamos informacijos ieškoti enciklopedijose, žurnaluose, internete. Klausinėti apie žmones, suaugusiųjų gyvenimą. Tyrinėti aplinką ir daiktus, reiškinius, aiškinti kas iš ko padaryta, kaip kas kinta. Susipažinti su informaciniais tektais, mokėti juos skirti nuo grožinių, apibūdinti. Skatinti dalytis perskaityto teksto sukeltomis mintimis, savo įžvalgomis, savaip atpasakoti, perkurti, interpretuoti tekstą. Sudaryti sąlygas įvairiai vaikų veiklai – deklamuoti, pasakoti, vaidinti, imituoti, vartyti, kurti knygas, naudotis interaktyviaja lenta ir kt. Drąsinti vartoti naujus žodžius, pasakoti pagal paveikslėlį. Skatinti vaikus pagrįsti, argumentuoti, paaiškinti aplinkos reiškinius, vadovautis savo logika. Palaikyti jų iniciatyvą fantazuoti, svajoti ir savaip interpretuoti.

V. VAIKŲ UGDYMO (SI) METODAI

Pagrindinė vaikų ugdymo (si) organizavimo forma yra kompleksinė vaikų veikla. Tai gali būti visos grupės, mažos vaikų grupelės arba individuali vieno vaiko veikla. Ugdymo metodai taikomi lanksčiai, planuojami ir koreguojami čia ir dabar atsižvelgiant į vieno vaiko ir vaikų grupės poreikius, ugdymo situacijas.

UGDYMO (SI) METODAI

Žaidybinis metodas – skatina vaikų teigiamas emocijas, padeda formuotis socialiniams įgūdžiams, natūraliu būdu sukoncentruoti dėmesį į ugdomąją veiklą;

Vaizdinis metodas – nukreiptas į vaizdinių formavimą apie vaikus supančio pasaulio objektus ir reiškinius;

Praktinis metodas – vaikams padeda per veiklą pažinti ir suprasti juos supančią aplinką; 12.4. žodinis metodas (pasakojimas, pokalbis) – suteikia galimybę perduoti informaciją;

Kūrybinis metodas – sudaro sąlygas vaikams reikšti ir įgyvendinti savo idėjas, ieškoti problemų sprendimo būdų. Juos papildome projektiniu metodu, kurio taikymas padeda formuoti įvairesnį ugdymo procesą;

Projektų metodas – vienas iš aktyviųjų metodų, skatinantis ugdymo turinio ir metodų kaitą, lanksčiai integruojant ugdymo sritis, individualizuojant ugdymą, jo turinį orientuojant į vaiko gyvenimui ir ugdymui (si) reikalingų ugdymo (si) sričių plėtojimą.

UGDYMO (SI) TECHNOLOGIJOS

UGDYMAS IR UGDYMASIS ŽAIDIMU

Žaidimas – pagrindinė ir ypatinga vaikų veikla. Tai daugiau negu metodas. Tai vaikų gyvenimo, elgesio ir egzistencijos forma. Dažnai žaidimu virsta viskas, ką vaikas veikia, todėl pedagogo įsikišimas į vaiko pasaulį turi turėti būdų ir formų sistemą, kad vaikui būtų saugu, o pedagogas siektų programoje keliamų tikslų. Žaidimas – ypatinga veikla, kylanti iš vidinio impulso veikti, bandyti, tyrinėti. Pedagogai, siekdami humaniškumo ir visuminio ugdymo principų realizavimo, turi labai branginti ir puoselėti šią vaikų veiklą.

Žaisdamas vaikas susipažįsta su pasauliu ir mokosi:

- pasitikėti dar nepažintais veikimo būdais;
- išbandyti visus galimus požiūrius ir poelgius;
- išreikšti smalsumo, žavesio, baimės, netikrumo išgyvenimus, susiorientuoti, pažinti;
- eiti prie to, kas nepažįstama, iš principo – kas pavojinga;
- atrasti, perprasti, įgyti įvairiapusį patyrimą savaime, susidomėjus, laisvai žaidžiant, tyrinėjant.

Žaidimas – vaiko dvasinių jėgų sklaidos forma:

- judėjimo ir bendros veiklos organizavimo, galimumo laisvai veikti malonumas;
- veiksmų įvairovės, meistriškumo, vaizduotės polėkio demonstravimas;
- poreikis ir pastangos patirti sėkmę, nesėkmės išgyvenimus;
- savo ir kitų poreikių, pomėgių panašumo ir skirtingumo perpratimas;
- emocijų, jausmų raiška, jų valdymo būtinumo patyrimas;
- derybų ir kompromisų būdų taikymas.

UGDYMO (SI) SKATINIMAS, SUKURIANT TINKAMĄ APLINKĄ

- Pedagogas sukuria grupėje jaukias atskiras erdves vaikų veiklai.
- Skatina vaikus susikurti vietas žaidimams, veiklai.
- Pripažįstama vaiko teisė rinktis veiklą, buvimo vietą, draugus, laisvai judėti iš vienos erdvės į kitą.
- Taikomi vaikų dėmesio patraukimo žaislais ir priemonėmis būdai.
- Kuriamą palanki mikro aplinka (grupėje, logopedo kab., salėje) vaikams turintiems kalbos ir kt. komunikacijos sutrikimų.

KONSTRUKTYVI VAIKO IR PEDAGOGO SĄVEIKA

- Pedagogas įtraukia vaikus į veiklą, pateikdamas idėją, temą, problemą, ką būtų galima veikti, siekia vaikų interpretacijų, kūrybos, atradimų, nereglamentuoja vaikų veiklos žingsnių.
- Pedagogas pastebi, gerbia, palaiko vaikų sumanymus, padeda juos išplėtoti, praturtinti ir panaudoti kaip ugdymo kontekstą.
- Priimami bendri sprendimai, susitarimai dėl veiklos, bendraujama, bendradarbiaujama.
- Atvirais klausimais pedagogas netiesiogiai vadovauja vaikų ieškojimams, moko spręsti problemas, praturtina jų sumanymus.

UGDYMAS PAVYZDŽIU

- Pedagogas taiko įvairius vaiko dėmesio atkreipimo būdus.
- Pedagogas demonstratyviai, žaismingai, išraiškingai ką nors daro vaikams stebint.
- Pedagogas pradeda kokią nors veiklą, po to perleidžia ją savarankiškai tęsti vaikams.
- Pedagogas ką nors veikia drauge su vaikais kaip žaidimų ar veiklos partneris: kartu dainuoja, vaidina, dalyvauja vaikų projektuose.
- Pedagogas mimika, žodžiais, elgesiu, veiksmais ir daiktais modeliuoja tai, ką tikisi perduoti vaikams.
- Tėvai skatinami dalyvauti vaikų veikloje, kad vaikas turėtų galimybę mokytis iš jų patirties.

SPONTANIŠKAS UGDYMAS

- Pedagogas pritaria bet kokiai vaiko veiklai, ją gerbia, laiko vertinga patirtimi.
- Emociniu atsaku palaiko vaiko veiklą – pagiria, pasidžiaugia.
- Ugdymui panaudoja netikėtai susikūrusias situacijas.
- Pasiūlo priemonių vaiko poreikiams ir interesams čia ir dabar tenkinti.

VI. UGDYMO (SI) PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

VAIKO PASIEKIMŲ VERTINIMAS

Vaiko pasiekimų vertinimas – tai duomenų rinkimas apie vaiko poreikius, interesus, pastangas, augimą. Vaiko pasiekimų vertinimas padeda pedagogui atskleisti ką vaikas žino, kaip ugdymo procese kinta jo pasiekimai. Vaiko pasiekimai vertinami, kad galėtume geriau pažinti vaiką, jo individualybę, išsiaiškinti vaikus, kurie turi specialiųjų poreikių, padėti vaikui tapti pripažintam, mėgstamam, įdomiam, įvertinti ar įgyvendinome programos uždavinius, pamatyti ir įvertinti savo darbo su vaikais būdus, turinį, užduotis, suplanuoti ugdymo situacijas atskiram vaikui ar vaikų grupei.

Siekiant informatyvumo atliekamas visuminis vertinimas.

Vertindami siekiame vaiko galių pažinimo, savęs pozityvaus vertinimo, atskleisti ką pajėgus veikti, nustatyti vaiko žinojimo, patirties, kultūros, individualumo skirtumus, padėti tėvų ir vaikų santykių stiprinimui, gerbiant šeimos kultūrą ir kalbą bei pastebėti vaiko raidos netolygumus, saugojant vaiko saugumą bei savigarbą.

VAIKO PASIEKIMŲ VERTINIMO PROCESAS

Vaiko pasiekimų vertintojai: ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojai, logopedai, specialusis pedagogas, psichologas, muzikos mokytojas, tėvai, pats vaikas.

Informacijos apie pasiekimus ir pažangą rinkimo metodai ir būdai:

- vaiko stebėjimas ir pokalbis su juo;
- vaiko realios veiklos rezultatų ir nuotraukų analizė;
- vaiko kalbos užrašų analizė;
- vaiko veiklos ir elgesio analizė;
- faktų rinkimas ir atskirų situacijų aprašymas.

Vaiko pasiekimų vertinimo periodiškumas:

- vaikas vertinamas 2 kartus per metus (rudenį ir pavasarį).

VAIKO PASIEKIMŲ POKYČIŲ FIKSAVIMAS

Vaiko pasiekimai fiksuojami ir kaupiami vaiko pasiekimų aplanke:

- informacija apie vaiko identifikaciją (vaiko dalyvavimo veikloje nuotraukos, samprotavimai, klausimai, piešiniai ir kt.);
- vaiko darbelių aplanke kaupiami vaikų piešiniai, meniniai darbeliai, rašymo ir matematiniai darbeliai;
- vaiko pasiekimų vertinimo medžiaga yra konfidenciali informacija ir neviešinama. Ji saugoma darželyje, kol vaikas lanko ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupę, vėliau sunaikinama, vadovaujantis įstaigos dokumentų saugojimo tvarka.

Vaiko pasiekimų informacijos panaudojimas:

- pokalbiui su vaiku, kad vertinimas vaiką motyvuotų įdomiai ir prasmingai veiklai, skatintų tobulėti, didintų savęs vertinimą;
- individui aptarimui su vaiko tėvais;
- ugdymo proceso planavimui.

Informacijos pateikimas:

- apibendrinta informacija pateikiama tėvų susirinkimuose;
- apibendrinta informacija 2 kartus metuose aptariama pedagogų tarybos posėdžiuose, pasitarimuose;
- jeigu vaiko pasiekimai nekinta, informacija aptariama su reikiamais specialistais.

VII. NAUDOTI ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Vilnius, 2014.
2. Metodinės rekomendacijos Ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2006
3. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Vilnius, 2015.
4. Szarkowicz D. Stebėjimas ir refleksija vaikystėje. Australija, 2006.
5. Ankstyvojo ugdymo vadovas. Monkevičienė O. Vilnius, Minklės leidyba, 2001.
6. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. Vilnius Švietimo aprūpinimo centras, 2014.
7. Piliuvienė A., Dailidienė N., Jakučienė D., ir kt. Ikimokyklinio amžiaus vaikų saugios gyvenamosios įgūdžių ugdymo programa. Vilnius, Leidybos centras, 1997.
8. Gyvenimo įgūdžių ugdymas. Ikimokyklinis amžius. Vilnius, 2004
9. Rauckis J., Drungilienė D., Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa. Vilnius, 2003.
10. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas 2003 m. birželio 17 d. Nr.IX-1630.
11. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl Jungtinių Tautų vaikų teisių konvencijos ratifikavimo“ (Žin. 1995, Nr. I-60-1501).

12. Vaiko gerovės valstybės koncepcija „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų“ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700.
 13. Lietuvos higienos norma HN 75:2010 „Įstaiga, vykdanči ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programą. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. V-313.
 14. „Dėl vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašo“ Lietuvos Respublikos vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. 1509.
 15. Diane Trister Dodge, Laura J. Colker, Cate Heroman. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vašingtonas, Presvika, 2007.
 16. Diane Trister Dodge, Sherrie Rudick, Kai – lee Berke Ankstyvojo amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vašingtonas, Presvika, 2008.
-